VIAȚA BASARABIEI

REVISTĂ LUNARĂ

MÂNASTIREA HÂRJAUCA Poarta de intrare

Foto V. Orza

ANUL XI, Nr. 1

IANUARIE 1942

„VIAȚA BASARABIEI"
REVISTĂ LUNARĂ
Inreg. Trib. Ilfov Secția I Com. sub No. 68|940
Director **PAN. HALIPPA**
Director-adm. **avocat T. Păduraru**

CUPRINSUL:

ANUL XI — Nr. 1 IANUARIE 1942

Viaţa Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

DIRECTOR: PAN HALIPPA

REDACTORI: SERGIU MATEI NICA, OCTAV SARGEŢIU

Un cuvânt înainte

Cu numărul de faţă, „Viaţa Basarabiei" intră în al unsprezecelea an de activitate.

După ce am străbătut un drum aşa de lung şi ne-am asociat la munca noastră mai mulţi mânuitori ai condeiului de o valoare netăgăduită în publicistica românească şi atâţea cetitori statornici „Viaţa Basarabiei" caută să-şi facă datoria mai departe. Acţiunea şi munca la care ne-am angajat nu-i doar de natură vremelnică. O publicaţiune periodică este ca un ogor, care reclamă cultivare permanentă şi fără răgaz, căci oricât de roditor ar fi pământul, dacă nu'l lucrezi din an în an, se părăgineşte şi nu poate da roadele dorite.

Aşa şi cu o publicaţiune, ca a noastră, care caută să taie brazdă într'un pământ deabia desţelenit care — ceiace-i de luat în consideraţie mai ales — este învecinat cu o stepă sălbatică şi buruenoasă ce are tendinţa de a-şi împrăştia săminţele vătămătoare şi în ogorul nostru limpezit de mărăciniş cu atâta greutate şi trudă.

Basarabia aşăzată la hotar între lumea apusului, cu cultură înaintată şi între lumea răsăritului aziatic, cu urme de robie şi întuneric mongolic şi ţarist, este mereu primejduită de buruenele stepei ruseşti. Nu putem uita şi nu trebue să uităm cum mătrăguna comunistă a năpădit ogorul basarabean în mijlocul verii anului 1940 şi cum această buruiană a fost folosită spre a otrăvi sufletul moldovenesc cât mai repede şi mai puternic. Fireşte că sântem bucuroşi că, peste un an, am scăpat de invazia rusească, dar întâmplarea din 28 Iunie 1940, abia după ce s'a produs, a scos la iveală faptul că ogorul spiritual al Basarabiei nu fusese îndeajuns cercetat de ochiul gospodarului — statul român; şi că ogorul acesta era lucrat cu mai puţină atenţie şi sârguinţă decât s'ar fi cerut, având-se în vedere că vecinul era un duşman destul de hâtru,

care a căutat să împroaște ogorul nostru cu neghina lui diavolească într'ascuns, hoțește, pe nesimțite pentru gospodarul neatent și cu mult înainte de a ne ataca pe față.

Dar nu numai pentru întâmplarea din anul de groază al invaziei rusești, Basarabia trebuește lucrată cu mai multă atenție și tragere de inimă. Această provincie este una din pietrele nestemate ale Coroanei României. După ce a făcut veacuri de-a-rândul parte din Moldova lui Ștefan cel Mare și după ce zmulgerea ei de către Ruși în 1812 a fost ca o rană până la inimă a Principatului Moldovean, Basarabia a revenit la matca ei din mersul pe hățișuri streine și s'a contopit așa de mult în organizmul României Mari, încât răpirea nouă din 1940 a fost o durere de nesuportat pentru neamul întreg și nu există suflet românesc care să nu fi fost hotărît să jertfească tot ce are mai scump pentru eliberarea ei. Astăzi eliberată, Basarabia stăruie în sufletul tuturor Românilor ca o comoară pe care trebue s'o păzim ca lumina ochilor din cap; ca un scump membru în familie, care a avut de îndurat o mare nenorocire și acum trebue îngrijit cu toată atenția și dragostea; în sfârșit, ca un mădular al corpului, fără de care organizmul se anemia și valoarea căruia s'a văzut mai ales în timpul când acest mădular a fost stingherit să-și îndeplinească funcțiunile lui normale și acuma trebuește tratat cu luare aminte cuvenită.

Iată motivul pentru care ogorul spiritual al Basarabiei trebuește lucrat și mai bine decât s'a lucrat până acuma. Pe cât vom ști să adâncim brazda românească în acest pământ de atâtea ori sinistrat de urgia vremurilor, pe atât vom folosi și Basarabiei și neamului întreg. S'a dovedit că Basarabia nu poate trăi fără România și totodată s'a văzut că România știe să se jertfească pentru Basarabia. Această înlănțuire de certitudini românești poruncește tuturor și ne poruncește, în prim rând nouă Românilor basarabeni. Avem datoria românească să ne îngrijim casa, să ne cultivăm ogorul, să ne creștem sufletul național.

Sântem, în mai multe directii, foarte întârziați. Pe tărâmul scrisului românesc, de o pildă, unde „Viața Basarabiei" pășește abia în al doilea deceniu, avem de făcut atâta, cât nu li se cere altor provincii. Vechiul Regat, Ardealul și Bucovina au o publicistică românească de mai bine de o sută ani. La noi, primele licăriri de publicistică românească au fost în legătură cu revoluția rusească dela 1906, când a apărut gazeta lui E. Gavriliță „Basarabia", care a avut, însă, o viață scurtă de zece luni. Și mai puțin a trăit gazeta lui A. Nour — „Viața Basarabiei" din 1907. Ceva mai mult a durat gazeta lui Gh.

Madan — „Moldovanul” din aceiaşi ani de început greu de slovă românească tipărită în Basarabia. Abia din 1908 ne învrednicim cu revista bisericească „Luminătorul” care apare până astăzi şi numai din 1913 a început să apară revista literară şi de cultură generală „Cuvânt Moldovenesc” care a încetat însă, din 1918, deşi merita să trăiască până în zilele noastre. Aşa fiind, oricine trebue să-şi deie seama cât de mult avem de stăruit în direcția scrisului românesc în Basarabia, pentruca să-l putem ridica la treapta de instrument puternic de înălțare a culturii româneşti în provincia dintre Prut şi Nistru.

Cu aceste gânduri pornim la drum în acesta al unsprezecelea an de muncă al revistei „Viața Basarabiei“, care a ajuns atât de necesară pentru desvăluirea Basarabiei, cu trecutul ei de suferinți, cu prezentul ei de nădejdi şi aşteptări, cu atâtea probleme speciale care interesează viitorul nostru şi al neamului întreg şi cu situația ei geografică de provincie în imediata vecinătate cu frații români de peste Nistru, cari au a-şi dirigui viața națională după pilda noastră şi cari aşteaptă de la noi un cuvânt de îndrumare şi o mână de ajutor. Toate aceste probleme nu numai că îndreptățesc existența revistei noastre, cu programul ei specific, dar ne impun datoria de a apela la toată intelectualitatea românească de a se pătrunde cu un ceas mai de vreme de însemnătatea poziției pe care am ocupat-o acum zece ani împliniți şi de a ne da concursul pentru a putea merge mai departe cu munca noastră.

Apelăm la concursul intelectualității româneşti din Basarabia şi din toată țara pentru motivul că propriile noastre puteri sânt neîndestulătoare pentru ceeace am vrut şi vrem să înfăptuim. Când am pornit la lucru acum zece ani, în gândul nostru era să ajutăm crearea unei literaturi româneşti basarabene, în care să clocotească toată viața neamului nostru şi a provinciei şi care să plămădească un nou suflet basarabean: un suflet mai larg, mai puternic, mai dornic de culmi româneşti, un suflet mai pătrunzător în istoria trudnică a neamului. In procesul de creațiune al acestei spiritualități româneşti basarabene, intenționam să atragem şi pe creatorii anonimi din popor cari în decurs de veacuri au fost singurii plăzmuitori de frumos românesc pe meleagurile noastre. Ne mai gândeam şi la nevoia ca satul moldovenesc basarabean să renască la o viață mai prosperă, mai luminată, mai frumoasă, pentru ca doina de jale fără sfârşit a Moldovenilor noştri necăjiți să fie înlocuită cu imnuri de slavă pentru Dumnezeu, pentru neam şi țară, cari chezăşuiesc propăşirea Basarabiei româneşti. In concepția noastră era, ca alături de şcoală, care tre-

buia să-i înveţe pe toţi Moldovenii carte, noi să venim să punem în mâna ştiutorilor de carte o bună antologie de povestiri istorice, de legende, de poeme şi cântece, de proverbe şi alte frământături ale gândului şi graiului naţional, care au fost create de izvoditori anonimi sau cunoscuţi pe nume.

Toate acestea, însă, nu s'au putut înfăptui din lipsă de mijloace şi de înţelegere din partea acelora cari stăpâneau mijloacele materiale. Şi deslănţuirea evenimentelor dramatice din vara anului 1940 s'a întâmplat înainte ca noi să fi dovedit a pune în mâna Moldovenilor basarabeni câte o biblie a neamului nostru, aşa cum o înţelegeam noi.

Ne întrebăm, însă: oare lucrul acesta este de prisos să-l înfăptuim acum? Oare adunarea şi organizarea puterilor creatoare de viaţă şi de frumos nu ni se impune şi astăzi, după ce am trecut prin strunga bolşevică şi am fost în fundul prăpastiei? Oare cuiul lui Pepelea, bătut cu atâta silinţă de Ruşii bolşevici în mintea Moldovenilor din Basarabia, Bucovina şi Transnistria nu-i nevoe să-l scoatem cu alt cuiu şi anume acela al concepţiei naţionale şi creştine? Şi oare ceeace au făcut bolşevicii pentru îndrumarea norodului nostru pe căile rătăcirii, prin tipărirea de cărţi în moldoveneşte şi prin răspândirea lor în zeci de mii de exemplare, nu trebueşte acum să desfacem şi să refacem prin ale zeci de mii de cărţi bune, luminoase şi frumoase?

Numărul surprinzător de mare de cărţi moldoveneşti, tipărite de bolşevici în Transnistria şi răspândite cu multă grabă şi profuziune în Basarabia şi Bucovina anul trecut, pe noi ne-a făcut să înţelegem că ar fi o primejdie să luăm lucrurile în glumă. Bolşevicii au făcut aşa de mult pentru cartea românească vicleană şi criminală, încât noi sântem datori să facem acum şi mai mult pentru cartea românească bună care să samene între fraţi pace şi dragoste, să coboare în sufletul omului lumină şi credinţă, să înalţe privirile cetitorului spre frumuseţea veşnică a Cerului şi să-l îndrumeze pe cel dornic de a păşi pe urmele Creatorului, spre adâncurile gândului şi pe drumul anevoios al muncii ziditoare.

Acestea am avut de spus în pragul unui nou an de muncă în cadrul „Vieţii Basarabiei", mai ales după ce peste Basarabia noastră a trecut uraganul bolşevic şi acum putem să ne punem pe lucru, la adăpostul armatei noastre desrobitoare, pentru zidirea unei vieţi noui, mai luminoasă, mai frumoasă, mai în conglăsuire cu porunca vremilor ce trăim.

PAN HALIPPA

Din viaţa lui Ion Dragoslav

Un cumnat al meu era coleg, prin clasa a doua, cu *Ion Ivanciuc*, la gimnaziul din Folticeni.

Intr'o zi îmi spune că *Ivanciuc* face poezii, şi mă roagă să-i dau voie să-mi arate şi mie compoziţiile lui, pe care nu îndrăzneşte să le puie sub ochii d-lui Neculai Apostol, profesor de limba română la gimnaziu, şi prieten cu mine.

Peste câteva zile îmi aduce un caet cu nişte versuri. Erau slabe, de tot slabe ; încercările unui copil fără talent.

N'am voit să-l descurajez. I-am vorbit şi lui Apostol, i-am arătat poeziile lui Dragoslav, a râs de ele, şi am crezut că s'a isprăvit cu poetul dela gimnaziu.

Peste o bucată de vreme, iată că Ivanciuc vine la mine, şi-mi spune că se lasă de şcoală, se duce la Bucureşti, să facă literatură, şi mă roagă să-i dau un bilet de recomandaţie către Tit Maiorescu.

Imi venea foarte greu să-i satisfac cererea. Să recomand lui Maiorescu pe un tânăr care scrie copilării ? L-am sfătuit să nu-şi execute planul de a părăsi şcoala, să isprăvească măcar gimnaziul, şi apoi va vedea ce va face. El, însă, a stăruit cu îndărătnicie, încât am fost nevoit, cu multă părere de rău, să-i dau o scrisoare, care însă nu ştiu dacă a ajuns în mâinile lui Maiorescu.

A trecut câtva timp şi primesc, din Bucureşti, o broşură de 32 de pagini.

Era cea întâi tipăritură a lui Dragoslav, necunoscută până astăzi, pe care nici el şi niciunul din biografii lui nu o pomenesc, şi pe care şi eu am crezut-o pierdută, iar zilele acestea răsfoind catalogul bibliotecii Muzeului Folticenilor, am dat peste broşura aceasta, pe care tot eu o dăruisem.

Broşura are titlul următor :

I. V. IVACIUC

—

PE DRUMUL PRIBEGIEI

—

Versuri

1896 — 1903

—

București

Stabiliment „Universala“ de arte grafice

14, — Strada Covaci, — 14

1903

Numele autorului : *I. V. Ivaciuc* este o greșală de tipar, căci el se numea : *Ivanciuc,* după cum se vede chiar din iscălitura lui, pe exemplarul ce mi l-a trimes.

Iscălitura este foarte lizibilă.

Pe pagina 3 este și o dedicație tipărită, sub care urmează semnătura lui :

Domnilor

Artur Gorovei Magistrat

din Fălticeni

și

Nicolae Apostol

Profesor

In semn de recunoștință și neștearsă aducere aminte.

I. V. Ivanciuc

Dragoslav nu și-a spus niciodată anul când a fost născut ; în arhiva Primăriei Folticeni, se păstrează actele stării civile, din care se vede că la 14 Iunie 1875, s'a născut *Ioan,* fiul lui *Vasile Ivaciuc* de ani 42 și a *Domnicăi.*

S'a strecurat și aici aceiași greșală, scriindu-se *Ivaciuc* în loc de *Ivanciuc,* precum se iscălea Dragoslav.

Ce a făcut Dragoslav când a ajuns în București ?

De sigur a dus-o greu.

Când a mai venit prin Folticeni, mi-a spus că a fost

funcționar la o comisie polițienească, însărcinat cu înmânarea citațiilor și cu executarea cărților de judecată.

De altfel, aceasta o spune limpede într'o poezie din broșura de care mă ocup:

Azi e Mai; e serbătoare;
Tot poporul a plecat,
Cu copii, cu mic, cu mare,
In petreceri și 'n plimbat.

Pe când alții port în gânduri
Blândul vis: serbări, orchestre,
Tu poet, bătut de vânturi,
Faci pe-agentul la sechestre!....

Dintre versurile din această broșură, s'ar putea cita cele mai scurte, ca de pildă:

Credit am în toată piața,
Să o cumpăr și întreagă,
Insă ce folos, când nu e
Credit și la tine, dragă.

Sau acestea, scrise în 1897:

De râzi pe lume, ești nebun;
Jălești, tot nebunie.
Ah! Doamne, mult aș da să fiu:
Nebun de bucurie.

După 1903 și-a schimbat numele de familie, și din *Ivanciuc* s'a numit *Dragoslav*.

Tatăl său a venit, în Moldova, din satul Litenii Bucovinei, și cred că a fost moldovan, măcar că purta un nume slav, nume de rutean. In Bucovina, mulți moldoveni, își rutenizaseră numele, ca să poată să trăiască mai ușor. Dragoslav nu știa niciun cuvânt care să-i trădeze altă origină etnică, și dacă părinții săi ar fi fost ruteni, ar fi trebuit să vorbească, măcar între ei, limba lor de origină.

In timpul războiului din 1916, Dragoslav era în Fălticeni, iar eu eram casier la Crucea Roșie. In această calitate i-am făcut rost la spitalul Societății, și-l trimeteam la Iași, cu diferite însărcinări.

După aceia a dispărut iar, și mai venia din când în când prin Fălticeni, unde a rămas până la moarte, în căsuța din strada care-i poartă astăzi numele.

Inainte de a muri, scria un roman, care ar fi trebuit să fie ultima lui operă. Il pofteam la masă, și după ce ne ospătam, începea să citească din această lucrare, și ni treceam timpul până pe la miezul nopții.

S'a îmbolnăvit și s'a pus în pat. Nimeni nu venia să-l vadă, numai d-l Virgil Tempeanu, profesor la liceu, care-l ocrotea. Eu mă duceam și stăteam cu el de vorbă, încurajându-l.

A murit. N'am putut să fiu la înmormântare, și mi-a părut rău.

Peste câtva timp, d-l Tempeanu i-a fixat, pe zidul casei, o placă, în care se spune că aceasta este casa în care a trăit scriitorul Ion Dragoslav.

ARTUR GOROVEI

Cântecul meu...

Cântecul meu: cât mi-au dat stelele
In răsfrângeri de toamnă și singurătate,
Legând de tine inelele
Acestei inimi svăpăiate.

Din lan, pădure și otava coaptă
Imbrățișarea ca un abur de pâine urcă.
Suvenirul, încăput în șoaptă,
Mirat e cum drumurile se bifurcă.

Vioara a dormit cu noi
Pe stogul dorului cosit,
Cu toți luceferii goi
Și luna la zenit.

Alți plopi, freamătul de primăvară
Ca pe-o apă o să ți-l aducă;
Inima aici de mai coboară
Anotimpul nici o floare nu usucă.

OCTAV SARGEȚIU

Românii şi Ucrainienii

în lumina operei istorice a lui M. Hruşevschi

1. M. Hruşevschi este, incontestabil, cel mai competent istoric al poporului ucrainean. Timp de aproape jumătate de secol, el a cercetat stăruitor toate domeniile istoriei poporului său, a dat la iveală numeroase izvoare şi documente, a publicat mai multe monografii istorice ucrainene, a scos o vastă lucrare de ansamblu în 9 volume — „Istoria Ucrainei — Rusiei". Lucrările sale istorice se disting prin metodă şi cunoaşterea izvoarelor şi sunt scrise într'o limbă ucraineană bogată, sintetică, căreia nu i se mai poate face reproşul curent de-a fi un jargon al limbei ruse sau al celei polone. Se poate spune, fără multă exagerare, că el este un făuritor al istoriei ucrainene ca ştiinţă, reuşind să creeze, după o serie de scrieri anterioare romantice şi patriotarde în cea mai mare parte şi dintr'un şir de izvoare fragmentare referitoare la viaţa diferitelor crâmpee ale poporului ucrainean împărţit sub cele mai diverse stăpâniri — tătară, polono-lituană, rusă, turcă, austriacă, ungară, proprie ucraineană în unele momente istorice — să creeze, să „organizeze" oarecum, ştiinţa istorică unitară a unui popor, netăgăduit unitar el însuş ca limbă şi ca fond etnic. Bogăţia faptelor de istorie ucraineană adunate, triate şi ordonate inteligent de Hruşevschi frapează în lucrările lui. A face însă istoria unui popor care a trăit atât de fărâmiţat politiceşte ca cel ucrainean, este o operă dintre cele mai anevoioase şi aceasta o vădeşte clar opera de sinteză istorică a lui Hruşevschi. Istoric al unui popor încă necomplect închegat, popor care n'a trăit independent şi unitar — nici cultural, nici politiceşte — Hruşevschi nu arareori forţează faptul şi documentul istoric, pentru a le încadra cu orce preţ în istoria poporului său. Foarte adeseori fapte istorice, care numai parţial îi aparţin, el le atribue pedeantregul poporului ucrainean, neglijind partea ce aparţine popoarelor în contact istoric cu Ucrainenii, sau reducând-o simţitor. Istoria lui Hruşevschi

este istoria unui popor tânăr încă, foarte gelos de tot ce-i aparține și care nu voește să împartă cu nimeni nimic din ce este sau i se pare că este a lui : nici eroi, nici fapte, nici teritorii. Exagerarea și în unele cazuri chiar interpretarea romantică, moștenită dela precursori, — cu toată aplicarea metodei științifice — nu sunt streine operei istorice, altfel atât de meritoasă, a lui Hrușevschi. Istoria lui încalcă adeseori sferele istorice ale popoarelor vecine ; patriotismul pronunțat pe alocuri îl împiedică să vadă clar ce aparține ca fapte istorice poporului său și ce nu. Istoria popoarelor conlocuitoare, vecine sau a celor cari au dominat peste poporul ucrainean are multe temeiuri de-a disputa evenimente și personalități istorice, pe care istoria ucraineană le atribue numai poporului său.

Lucrarea lui Hrușevschi de care ne călăuzim în însemnările de față este *„Istoria Ucrainei" publicată la Chiev în 1918 *),* în momentul când patrioții ucraineni, în plină revoluție rusească și ocupație austro-germană, într'o atmosferă de haos și lupte, încercau făurirea unei Ucraine mari și independente. Cartea aceasta, destul de voluminoasă (570 pagini mari) și bogat ilustrată prin hărți, figuri și facsimile, este o bună și condensată sinteză a operei istorice anterioare a lui Hrușevschi, cu adaosul unor pagini despre luptele Ucrainenilor pentru întemeerea unui stat liber. Cartea, desi scrisă destul de popular, nu este totuș destinată massei populare cititoare, ci publicului intelectual ucrainean sau ucrainofil, căruia trebuia să-i servească de călăuză în istoria patriei. Dar cartea o credem extrem de utilă și pentru streinii, cari ar vroi să cunoască : *ce înțeleg Ucrainenii însuși din punct de vedere istoric prin „popor ucrainean" și „Ucraina" ?* Care a fost trecutul grupurilor omenești și al ținuturilor, din care tind anevoios să se făurească într'o formă definitivă poporul și țara cu etichetele de „Ucrainean" și „Ucraina" ?

Rândurile noastre urmăresc un scop restrâns : să evidențieze, după opera lui Hrușevschi, câteva momente de contact cât se poate de strâns între poporul ucrainean și ramura moldovenească a poporului nostru. Voit sau nu, însă nu toate momentele — foarte numeroase — ale acestui contact sunt semnalate de Hrușevschi ; ne vom limita, deci, numai la cele care se evidențiază mai bine din opera lui. Ne vom îngădui însă — ținând seamă de atitudinea lui Hrușevschi față de

---

*) Toate indicațiile de pagini din textul nostru se referă la paginile acestei lucrări. Toate sublinierile în citatele lui Hrușevschi sunt făcute de noi.

faptele istorice considerate de el ca ucrainene — comentări, interpretări, observații, cari vor arunca asupra momentelor de contact româno-ucrainean și o altă nuanță de lumină, decât cea trecută prin prisma istoricului ucrainean.

2. Raporturi dintre Români și Ucraineni sunt semnalate în lucrarea lui Hrușevschi târziu, abia pe la mijlocul sec. XIV-lea, odată cu întemeerea statului moldovenesc, care în părțile bucovinene s'ar fi format și pe seama unor vechi ținuturi ucrainene, ce ar fi fost — înainte de invazia tătară — în dependență de principatul galițian (p. p. 164 și 474). Lipsa aceasta — la Hrușevschi — de raporturi româno-ucrainene mai timpurii nu este o scăpare din vedere sau neglijarea unor detalii nelaloc într'o lucrare de sinteză ; autorul este partizanul teoriei emigrației târzii, post-slave, a Românilor în cuprinsul ariei lor actuale de răspândire : noi n'am fi existat până foarte târziu (sec. XII—XIII) pe teritoriile unde suntem azi, sau cel puțin în părțile răsăritene și de miazănoapte ale Moldovei *). — Astfel, vorbind despre „triburile ucrainene" primitive, el spune — după cronicarul Nestor — că „pe țărmurile Mării Negre lângă Nipru locuiau *Uglicii*, iar mai departe spre apus, pe Nistru, erau *Tiverții*, pe care-i plasează pe hartă exact *între Nistru și Prut*. Invazia Avarilor în stepele pontice nu putea să aibă urmări dezastruoase asupra „Ucrainenilor" primitivi ; aceștia se puteau menține pe locurile lor și chiar se răspândiau mai departe : în răsărit până la Marea Azovului, iar *în apus până la Dunăre* (p. p. 34—36).

Probleme de contact important româno-ucrainean din sec. XII, XIII și XIV — problema *Brodnicilor*, acea a *Bolohovenilor* precum și aceea a *colonizării românești* mai târziu *în ținuturile ucrainene apusene* — nu sunt nici măcar menționate de Hrușevschi. Ba, ce-i drept el reproduce în facsimile o diplomă, în care e vorba de colonizare românească și de drept românesc, — o dă însă, fără comentarii, numai ca specimen de veche diplomatică galițiană. Credem interesant a reproduce acest act, unul dintre cele mai vechi în speță, punându-l astfel mai la îndemâna celor cari se interesează de problema vechilor colonii românești din Galiția ; el este interesant și prin faptul că dovedește prin structura lui o vădită influență a diplomaticei galițiene asupra actelor oficiale, ieșite din cancelariile domnești ale Moldovei.

*) *N. Iorga:* „Legăturile Românilor cu Rușii și cu teritoriul zis „ucrainean", p. p. 15—17. (An. Ac. Rom. Tom. XXXVIII. Mem. Secț. Istorice No. 16).

„In numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Prin „mila lui Dumnezeu noi cneaz Volodislav al țării Opolsc și al „țării Velun și al țării rusești, domnitor și moștenitor veșnic „al țărilor acelora. Autocrat. Cneazul porunci. Prin buna noa- „stră voie și prin bunul nostru cuget iată că am hotărît, pri- „vind la sluga noastră credincioasă cu numele Recuci *Lado- „mir, Român,* care cu credință ne-a slujit și încă ne va sluji. „Iar pentru a lui sljubă credincioasă i-am dat câmpul God'ea, „care-i așezat cu mai mult de o milă dela Bohur, câmpul a- „cela fiind pustiu și se află pe ambele părți ale rîului Terna- „va chiar până la obârșia acelui rîu, și toate câmpurile ce „sunt pe acel rîu și tot ce a fost odată domnesc, pustiul din „amândouă părțile și dela Bohuri, pădurile și dumbrăvile și „dela ținutul Ioras'avlului pustiul, pădurea și dumbrăvile și „câmpurile, care vor fi acolo pustiu domnesc: toate *i le-am „dat lui Ladomir să-și așeze sat cu drept românesc.* Și i le-am „dat pe veci lui și copiilor lui, cu tot înconjurul și cu toate ho- „tarele cum din vechi au ascultat de acel pustiu dela Bohur și „dela pustiul Iaroslavlului și cu pământ și cu păduri și cu „dumbrăvi și cu fânețe și cu bălți și cu vânători și cu toate „veniturile care azi pot fi. E volnic să vândă, volnic să schim- „be cu (om) bun cum e și dânsul și cu voia cneazului. Iar „pentru aceasta are a sluji cneazului cu trei arcași, iar așe- „zând (sat) va da de fiecare cmet câte doi groși lați cămării „domnești în fiecare an. Și pentru aceasta i-am dat gramota „noastră și am atârnat pecetea măritei noastre domnii. Și la „aceasta au fost și martori: pan Sudivoi starostele Cracoviei, „pan Andreiaș starostele rusesc, pan Marșalco Șof, pan „Cleavco, pan Micșic fiul lui Indrih, pan Martin Liutcovschi. „Și este dată în Bohur, după nașterea Domnului în anul 1378. „Și a scris pisarul domnesc Costco Bolestrașițchi. In veci. „Amin“ *).

3. INCERCARI DE RASCOALE UCRAINENE IN GALIȚIA CU SPRIJINUL MOLDOVEI (p. p. 164—168). — In a doua jumătate a sec. XV-lea dispăruse deja orice umbră de viață politică autonomă ucraineană în cuprinsul teritoriului

*) *Hrușevschi,* op. cit. p. 169. Traducerea e făcută de noi.— *Vladislav de Opolsc* e ultimul cneaz al statului Galițian; a domnit aici sub suzeranitatea ungară în anii 1372—1378; după el Galiția devine provincie polonă.— *Cmet* — țăran — Câmpul Godlea din document este, probabil— în legătură cu *satul Hadle,* citat de *I. Nistor* „Românii și Rutenii în Bucovina“ pag. 19. după *I. Bogdan* „Anal. Ac. Rom.“ XXIX, — pe care nu le avem la îndemână din cauza împachetării și evacuării bibliotecilor din Iași, în legătură cu ultimele evenimente.

locuit de acest popor ; ținuturile nordice și nord-estice adică cele din basinul superior și din stânga Niprului intrară sub stăpânirea Moscovei, cele apusene — Galiția, Volhynia, Podolia, Braslavia, Chievul — se aflau sub dominația lituano-polonă. Sub raport religios, național, juridic și economic viața elementului ucrainean apusean se desfășura, sub stăpânirea polonă, în condiții extrem de grele. Ea formează un capitol dintre cele mai sumbre din istoria acestui popor. In situația desnădăjduită în care se afla, el caută ajutor și ocrotire în jurul lui și le găsește numai în Moldova lui Ștefan cel Mare și a urmașilor apropiați ai acestuia. Pentru istoricul ucrainean este cu neputință să treacă în tăcere peste această pagină a istoriei poporului său, fără să recunoască frumosul serviciu adus de poporul românesc. Ii dăm cuvânt lui Hrușevschi, expunând fidel cele scrise de dânsul în această chestiune.

In timp ce boierimea ucraineană răsăriteană dela sfârșitul sec. XV-lea și începutul celui de al XVI-lea căuta sprijin în Moscovia, Ucraina apuseană și în special Galiția caută în aceste timpuri îndreptarea amărâtei sale soarte la vecina ei, Moldova, apropiată de ele și prin credința ortodoxă și prin cultura ei slavă. Moldova, organizată ca stat pela mijlocul sec. XIV-lea, ajunge în aceste timpuri la o mare putere și importanță politică sub conducerea lui Ștefan cel Mare (1457—1504), care reușește nu numai să-și lărgească posesiunile sale teritoriale, dar devine puternic și independent, respingând atacurile turcești ale însuș teribilului sultan Mohamed II. Românii moldoveni se aflau sub influența culturei bulgare, apropiată și Ucrainenilor ; literatura, cultura, arta erau aceleași și la unii și la alții ; deaceia Podolia și Galiția, îndeosebi partea sud-estică a acesteia din urmă sau ținutul Haliciului, se aflau în strânse legături cu Moldova și în clipele grele ale vieței lor căutau acolo ajutor și sprijin. La sfârșitul sec. XV-lea și începutul sec. XVI-lea se constată în aceste regiuni chiar unele mișcări politice, calculate pe ajutor moldovenesc. *„Domnii moldoveni, cari stăpâniau și teritorii ucrainene pe râul Prut, adică actuala Bucovină“* (sic !) aveau veleități de posesiune și asupra Pocuției vecine, încercând s'o rupă dela Polonia și în legătură cu această tendință se constată printre populația ucraineană din Galiția sudică năzuințe politice spre Moldova, după cum în Ucraina răsăriteană astfel de năzuințe se îndreptau spre Moscova. Marele domnitor al Moldovei devenise erou de legendă pentru Ucrainenii apuseni, cari își puneau speranțele lor politice în el ; și mult timp au răsunat

de cântece despre marele Ștefan Galiția și ținuturile ucrainene vecine *).

Indeosebi puternică a fost mișcarea ucraineană din 1490, de sub conducerea lui *Mucha*. Izvoarele istorice ale timpului povestesc, că „un oarecare Mucha din Moldova“ a răsculat țărănimea din Pocuția, din care și-a format o armată de 9000 oameni, cu care devasta moșiile șleahtei polone. La această răscoală, organizată din Moldova, se asocie nu numai țărănimea, ci chiar și mica nobilime ucraineană, după cum arată un document, care vorbește despre averile confiscate de guvernul polon dela niște nobili ucraineni, pentru participarea lor la răscoala lui Mucha. Pornit din Pocuția, Mucha răsculă regiunea până la Halici, trecu Nistru și ajunse până la Rohatin. Polonia se afla în mare primejdie, deaceia regele chemă într'o expediție generală împotriva lui Mucha întreaga nobilime, ba mai ceru ajutor și dela Prusaci. Pe neașteptate însă, „mai mult cu ajutorul lui Dumnezeu decât cu acel al oamenilor“, după cum spune un contimporan, oastea nobilimei locale lovi prin surprindere pe acea a lui Mucha, pe când acesta trecea Nistrul; printre răsculați se produse o mare învălmășeală și panică, mulți se înecară în Nistru, însuș Mucha abia scăpă cu fuga.

Mucha mai încercă cu ajutor moldovenesc o nouă răscoală a Galiției, dar aceasta-i reuși și mai puțin, el însuș fiind prins de Poloni.

Tot din Moldova lui Ștefan cel Mare pleacă apoi un pretendent asupra Ucrainei, care chiar se întitulează pompos: „stăpânitor legitim“ al acesteia; el răscoală Galiția și încearcă s'o elibereze de sub stăpânire polonă cu ajutor moldovenesc și turcesc.

---

*) Unul din aceste cântece despre Ștefan cel Mare a fost cules și tipărit de un Ceh la 1571, devenind astfel cel mai vechi cântec popular ucrainean, care a văzut lumina tiparului; iată în traducere un fragment din acest cântec:

Dunăre Dunăre, dece curgi tulbure?
Of, dece eu, Dunărea, să nu curg tulbure?
Căci în sus pe Dunăre trei cete stau:
In ceata turcească cu săbii mă taie,
In ceata tătărească cu săgeți mă săgeată,
In ceata moldovenească e Ștefan voevodul...

Cântecul, după părerea lui Hrușevschi face aluzie la invazia în Pocuția a lui Ștefan împreună cu Turcii și cu Tătarii. E de reținut că versul „Dunăre, Dunăre, dece curgi tulbure“ are aspectul cunoscutului vers popular românesc și n'ar fi exclus ca balada ucraineană să fie la origine românească, tradusă și localizată de cântăreți populari din Galiția.

Se mai constată deasemeni că, la invazia lui Bogdan Orbul în Galiția în 1509, acestuia i se alătură și o mulțime de nobili ucraineni din această provincie ; la terminarea nefericită a războiului, aceștia se expatriară, împreună cu oastea moldovenească, în Moldova, pe când averile lor fură confiscate de stăpânirea polonă.

Din cele expuse mai sus rezultă clar, că în ținuturile stăpânite de Polonia exista pe timpurile acelea o adevărată „iridentă ucraineană, care căuta să se elibereze de sub jugul polon, cu ajutorul Moldovei, apropiată de ea prin credință și spirit. Dar încercările acestea n'au reușit, deoarece Moldova era prea slabă pentru aceasta, iar elementul ucrainean din Galiția prea oprimat....".

Sprijinul moldovenesc le-a venit Ucrainenilor apuseni într'o perioadă extrem de grea a vieții lor naționale. Nobilimea înaltă era aproape cu totul absorbită de cea polonă, mica nobilime aluneca pe aceiași pantă — se asimila sau decădea. Biserica ortodoxă, singura reprezentantă a unei vieți naționale ucrainene mai organizată în acele timpuri era neîncetat și cu succes atacată de catolicismul polon, care-i răpea continuu turma credincioșilor, bisericile, eparhiile, averile. Ca rezultat al acestor stări, polonizarea elementului ucrainean se făcea cu pași repezi. Sprijinul poporului nostru a fost, fără îndoială, o piedică în calea aceasta a desnaționalizării poporului ucrainean.

4. „UCRAINA UNGUREASCA" (p. p. 437—442). — Cu spiritul lor șovin, cărturarii ucraineni în scrierile lor — în cele de istorie, în special — nu trec cu vederea și nu uită nimic din ceiace aparține sau... li se pare că aparține patrimoniului istoric, etnic și teritorial al poporului ucrainean. Hrușevschi, cel mai competent istoric al poporului său, nu se abate deloc dela acest spirit și, ca urmare, un capitol al istoriei lui este consacrat „Ucrainei ungurești" *), adică „Rusiei capartice", al cărei nume a răsunat acum câțiva ani. cu ocazia prăbușirei Statului Ceho-Slovac. Exagerarea și păr-

*) Este o lecție interesantă și instructivă pentru noi, cari în manualele noastre de istorie am tratat pe larg, de obiceiu, numai istoria principatelor și regatului, neglijând cu totul sau tratând superficial istoria ținuturilor românești de sub dominații streine. Care din cărțile noastre de istorie generală a Românilor s'a ocupat de viața Basarabiei sub stăpânirea rusească ? Câte pagini sunt consacrate în aceste cărți istoriei Românilor dela Sud de Dunăre ? Se menționează în ele măcar în câteva rânduri ceva despre viața Românilor transnistrieni ? Nimic sau aproape nimic ; cel mult, istoriei Românilor transilvăneni li s'a dat oarecare atenție.

tinirea nu lipsesc nici în acest capitol, în care găsim o samă de lucruri interesante, care ne privesc și pe noi, fiind vorba și aici de raporturi româno-ucrainene. Astfel, bunăoară, Maramureșul nostru este aproape în întregime arătat printre regiunile „Ucrainei unguresti", „în cari populația ucraineană preponderează" (harta 342). Viața politică specific ucraineană, firește că nu poate fi găsită în această „margine" transcarpatină a poporului ucrainean; ar exista în izvoare numai unele aluzii despre oarecare unitate politică a acestei regiuni înainte de secolele XII și XIII. In aceste secole însă ținutul apare deja divizat de stăpânirea ungurească în comitate, dintre cari 5 — Șariș, Zemlin, Uj, Bereg și Maramureș — cuprind cea mai mare parte a populației ucrainene. Această fărâmițare teritorială timpurie a ținutului — datorită unor cauze geografice — a avut și are, după Hrușevschi, un mare desavantaj național etnic pentru elementul ucrainean de-acolo: lipsindu-l de unitate, ea îl leagă în fiecare comitat cu alte neamuri — Unguri, Slovaci și *Români*, expunându-l desnaționalizării.

Viața națională ucraineană în această regiune a avut totdeauna manifestări foarte slabe și de natură aproape exclusiv religioasă. Și chiar în menținerea acestei vieți național-bisericești ajutorul, sprijinul poporului românesc se vede că a fost de foarte mare însemnătate pentru „Ucraina ungurească". Viața religioasă, ortodoxă la început, a Rutenimei de aici se menținea prin legăturile cu episcopatele galițiene, dar și prin cele cu ortodoxia românească din Transilvania și Moldova. Populația ucraineană a regiunei ar fi avut în trecut două centre religioase: mânăstirea Sf. Neculai depe Muntele Negru din Muncaci și mânăstirea Sf. Mihail din *Hrușova* (sic!) maramureșană*), amândouă de fundație obscură, foarte veche, cea dintâi fiind, după tradiție, renovată de prințul Teodor Coriatovici. Episcopi apar în „Ucraina ungurească" abia la sfârșitul sec. XV-lea la mânăstirea Sf. Neculaie din Muncaci. Vlădicia aceasta însă era săracă și neorganizată, școli bune pentru pregătirea clerului nu avea. „Din lipsa unor școli câtuș de puțin organizate, clerul era incult și se complecta prin oameni veniți din Galiția și *din Moldova*". Ajutorul și sprijinul moldovenesc a fost însă de

---

*) „Cea mai veche mânăstire despre care avem datele sigure a cea a Sf. Arhanghel Mihail din *Perii* Maramureșului. Mânăstirea a fost zidită de Sas Vodă fiul lui Dragoș înainte de 1391. Fiul lui Sas Vodă-Voievodul (Balc) închină această mânăstire patriarhiei din Constantinopol". (*Șt. Meteș* „Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria". Vol. I pag. 50. Arad 1910). *Aceasta-i „Hrușova" lui Hrușevschi!* Fără comentarii...

fapt cu mult mai important, mai larg decât simpla trimitere sau hirotonie de preoți și a durat secole dearândul pentru lumea ortodoxă — ucraineană și *românească* — din acele regiuni, atacată de catolicism sub forma „unirei". Mânăstirea Sf. Neculaie din Muncaci a putut astfel rămâne încă mult timp în mâinile ortodoxilor de aici, sprijiniți și susținuți de biserica și domnii Moldovei. Importanța acestui sprijin ne-o vădește, între altele, și inscripția în versuri slavo-ucrainene de pe biserica mânăstirei din Muncaci :

Teodor Coriatovici prinț fiind,
Pentru iertarea păcatelor a zidit mânăstirea.
Biserica rămase de veacuri din lemn,
Iar în acest an 1661 s'a zidit din piatră
De către Constantin voevodul moldovenesc
Cu hramul pe numele doamnei sale.
Vlădică în acel timp era Iosaf,
Care din Msticiov (moșia sa) pentru aceasta
mult s'a străduit.
Anul 1661, Mai 13.

Cu tot sprijinul domnilor moldoveni, catolicismul sub aspectul „unirei" a învins treptat ortodoxia din „Ucraina ungurească". Partea apuseană a ținutului, în special, a ajuns sub jurisdicția episcopilor uniți de Muncaci ; *„dar în Maramureș* — spune Hrușevschi — *în vecinătatea Moldovei ortodoxe, vlădicii ortodoxi se mai menținură până la anul 1735, iar preoții de aici și mai târziu încă își luau binecuvântarea dela vlădicii ortodoxi-moldoveni și sârbi.* La 1760 isbucni pe neașteptate o ultimă mișcare împotriva „unirei" printre Ucrainenii și Românii din Maramureș"; această mișcare se bizuia îndeosebi pe protecția pe care le-o arătau „domnitorii răsăriteni", iar aceștia erau în primul rând domnii țărilor românești, mult mai apropiați decât țarii îndepărtatei Rusii, de care Maramureșul și „Ucraina ungurească" erau despărțite prin vastele întinderi ale Galiției și Ucrainei apusene, care pe atunci aparțineau Poloniei.

5. MITROPOLITUL PETRU MOVILA (a. a. 1632 — 1646). — Trecând sub tăcere absolută originea românească a lui Petru Movilă, descendența lui domnească, ignorând complect înalta conștiință pe care o avea marele cleric despre originea lui nobilă și veleitățile mari — senioriale, *quasi* suverane — pe care acesta le avea pe temeiul originei sale prin-

ciare *), — Hrușevschi rezumă în schimb cu vădită plăcere — trecând-o sub etichetă „ucraineană“ — activitatea marelui mitropolit și importanța ei religioasă, culturală și națională inegalabilă pentru poporul ucrainean.

După lupte intense în preajma anului 1630, pe teren religios, în dieta polonă și pe câmpurile de luptă, populația ucraineană din Polonia reușise să obțină o soluție legală, destul de convenabilă în chestia arzătoare a statornicirei drepturilor bisericei ortodoxe din acest stat : dreptul de-a alege mitropolit si episcopi, delimitarea precisă a eparhiilor ortodoxe și unite și altele.

Poporul ucrainean se grăbi să-și valorifice aceste drepturi, acordate, ce-i drept, de Poloni mai mult în vederea unui răsboiu cu Moscova, în care aveau tot interesul ca simpatia și mai ales puterea armată a căzăcimei ucrainene să fie de partea lor. Ortodoxii renunțară, deci, la mitropolitul și episcopii, pe cari cu câtva timp mai înainte îi aleseseră în contra asentimentului guvernului polon și căutară persoane, care să convie ambelor părți. Mitropolit a fost ales, în împrejurările acestea, Petru Movilă, arhimandrit al marelui sanctuar al ortodoxiei sud-ruse, Lavra Pecersca. Alegerea s'a dovedit a fi cât se poate de nimerită. Noul mitropolit „avea printre nobilii poloni cunoștințe, rude și prieteni“ **). Odinioară el fusese întrucâtva atras de încercările guvernamentale polone pentru apropierea ortodoxilor cu uniții și de aceia Polonii îl agreară acum bucuros ca mitropolit ortodox în locul lui Copinschi, care avea simpatii pronunțate pentru Moscova. Ce-i drept, la începutul carierei sale clericale Petru Movilă nu se bucura de simpatii unanime printre ortodoxi. Incă pe timpul alegerei sale ca arhimandrit al Lavrei (1627), pe când el încercă să întemeeze la Chiev — alături de școala „Frăției“ ortodoxe — colegiul lui propriu pentru învățătura limbei latine, — apărătorii prea zeloși ai ortodoxiei ridicară

---

*) In scrisoarea din 30 Dec. 1628, prin care recomandă țarului Mihail Teodorovici solia lui Miron Barnovschi, Petru Movilă — pe atunci numai arhimandrit al Lavrei Pecersca din Chiev — semnează : *Petru Movilă, Domn ereditar al țării Moldovlahiei și Ungrovlahiei, cu mila lui Dumnezeu mare arhimandrit al sfintei, marei, făcătoarei de minuni Lavrei din Peștera Chevului, cu mână proprie.* (S. Dragomir, „*Contribuții privitoare la relațiile bisericei românești cu Rusia în veacul XVII*“, pag. 85. An. Ac. Rom. Tom. XXXIV. Mem. secț. Istorice No. 21).

**) Petru Movilă era fiul lui Simeon Movilă, domnul Moldovei ; Moise Movilă, domnul Moldovei, era fratele lui Petru. Totodată el se înrudea deaproape cu familiile magnaților Vișnevețchi, Corețchi și Potoțchi, însurați cu domnițe moldovence, fiice ale lui Ieremia Movilă (după *N. Iorga* op. c. mai sus)

împotriva lui pe Cazaci, iar aceştia — după obiceiul şi moravurile lor — se pregăteau, nici mai mult nici mai puţin, să-i omoare pe însuş Petru Movilă şi pe profesorii şcoalei lui, „bănuind că la mijloc e vreun meşteşug leşesc" — vreo uneltire împotriva ortodoxiei. Movilă a cedat atunci cu mult tact, convenind să contopească colegiul lui cu şcoala „Frăţiei", a luat-o însă sub tutela lui, fiind cel mai de frunte dintre „fraţi" şi apoi, cu multă abilitate, fără a mai da prilej de suspiciuni, a reformat şcoala cum a vrut el — după modelul colegiilor iezuite de pe atunci, pentru a putea concura mai bine cu acestea. Concesia aparentă în chestia şcolii îl împăcă pe Movilă cu Cazacii şi cu Chievenii, iar marea energie, pe care el a vădit-o cu această ocazie precum şi în alte treburi culturale şi bisericeşti, i-a câştigat respectul societăţii ucrainene, care a primit bucuroasă alegerea lui ca mitropolit al bisericei ortodoxe din Polonia.

Nici se putea alegere mai nimerită ca şef al unei biserici slăbite şi desorganizate de atacurile seculare ale catolicismului şi ale stăpânirii polone. Petru Movilă, reunind în mâinile sale averile însemnate ale mânăstirilor şi autoritatea de mitropolit şi folosind cu pricepere legăturile lui de rudenie şi prietenie cu fruntaşii vieţii politice din Polonia şi din Moldova, a ştiut să conducă energic şi cu succes afacerile religioase şi culturale ale bisericii sale. El avea deja marea „citadelă" a ortodoxiei ucrainene — Lavra-Pecersca, care poseda averi imense ; ca mitropolit mai obţinu acum bogata mânăstire Sf. Neculaie din Pustinsc, mânăstirea Sf. Mihail, reşedinţa predecesorilor săi, trecu deasemeni sub influenţa lui. Petru Movilă rămâne şi mai departe şef al „Frăţiei" ortodoxe, fiind „fratele cel mai mare" al ei. In mâinile lui au ajuns astfel toate mijloacele şi toate instituţiile ortodoxiei, adunate la Chiev timp de secole şi cu ajutorul lor el a ştiut să refacă viaţa religioasă şi culturală a păstoriei sale. El a înviorat şi a regulat viaţa bisericească, părăginită şi desorganizată de-atâta timp a ortodoxiei ucrainene. A restaurat monumentele religioase din Chiev şi alte localităţi: Lavra Pecersca, Sf. Sofia etc.; alături de Vladimir cel bătrân şi Mazepa, Petru Movilă este cu drept cuvânt socotit ca unul din cei mai mari ctitori ai Ucrainei. A ridicat la un mare nivel colegiul „Frăţiei", devenit pe urmă Academie, numită în onoarea lui „Moviliană". A desfăşurat o mare activitate editorială, a încurajat desvoltarea literaturei şi a ştiinţei. Şi cu tot reproşul pe care istoricul ucrainean i-l face lui Petru Movilă, că „ştiinţa moviliană era destul de departe de viaţa naţională ucraineană, deoarece se acomoda mai mult — pe de oparte — modelelor slavo-bisericeşti, iar pe de altă parte —

culturei nobiliare polono-latine", — nu trebue să se uite că la focarul cultural creat de marele mitropolit s'au călit cei mai mulţi luptători pentru viaţa naţională şi religioasă a poporului ucrainean din secolele XVII şi XVIII. Tinerii din familiile ucrainene mai de seamă aici îşi făceau studiile. După modelul Academiei Moviliene s'au înfiinţat cu timpul şcoli superioare şi în alte oraşe ucrainene ca — Cernigov, Harcov, Poltava, Pereiaslav; faimoasa „Academie Slavo-Greco-Latină" din Moscova a fost întemeiată de foştii elevi ai şcolii moviliene, asemeni după modelul acesteia (p. p. 426—7). Hruşevschi însuş, dealtfel, recunoaşte că pe timpul lui Petru Movilă „noţiunea de stihie naţională ucraineană încă nu reuşise să se făurească lămurit" ; şi chiar dacă „pe alocuri noua ştiinţă şcolară şi scrisul merseră îndărăt faţă de începuturile scrisului în limba vie, vorbită, cari deja se iviseră mai înainte", — în schimb trebue reţinut că Academia Moviliană, impregnată de spiritul „culturei nobiliare polono-latine", a fost, ea, în mare măsură organul, care a întipărit sărăcăcioasei culturi ucrainene din secolele XVII şi XVIII nuanţa unei apropieri de cultura europeană apuseană.

Dar contemporanii ucraineni ai lui Petru Movilă nu făceau consideraţii asupra „stihiei naţionale ucrainene", care... încă nu se făurise lămurit, ci „preţuiau mai presus de toate energia şi activitatea noului mitropolit". Aceste calităţi Petru Movilă şi le-a arătat chiar îndată după înălţarea lui ca mitropolit, cu ocazia alegerei episcopului ortodox al Peremişlului. Acolo se aşezase episcopul unit Crupeţchi, care nu voia să-şi cedeze locul, cu toate demersurile şi încercările ortodoxilor, cari căutau cu orice preţ să scape de el. Vlădică ortodox a fost ales atunci — cu voia mitropolitului, fireşte — nobilul volhynian Gulevici-Voiutinschi, om foarte energic şi hotărît, capabil să recurgă la acte extreme pentru ca să-şi rupă din mâinile uniţilor vlădicia, recunoscută de dietă ca aparţinând ortodoxilor. Episcopul Gulevici, susţinut pe sub mână de mitropolit, a încercat toate mijloacele — inclusiv atacuri armate în fruntea nobilimei locale ucrainene — pentru a intra în stăpânirea eparhiei sale şi a averilor acesteia şi până la urmă izbuti cel puţin în parte : eparhia Peremişlului a fost împărţită pe din două între ortodoxi şi uniţi. Personal Petru Movilă proceda cu mai mult tact, mai prudent, mai abil şi cu mai mult succes în acelaş timp. Şi el a trebuit să-şi ia, oarecum, cu forţa catedrala mitropolitană, Sf. Sofia, dela uniţi ; aceasta însă o făcură oamenii lui, din timp, iar el se instală în ea într'o situaţie limpede, legală.

Admiraţia turmei pentru păstorul ei vrednic, abil, plin de energie, hotărît, capabil să înfrunte cu succes acţiunea

catolicismului, era extraordinară. „Chievenii, clerul, nobilimea ucraineană locală — scrie Hrușevschi — îl cinsteau cu bucurie pe Movilă prin recepții, discursuri, versuri și orațiuni școlare. *In persoana lui era sărbătorită prima victorie națională după atâția ani de tulburare, subjugare și înjosire*" (p. p. 282—287).

Și acum, ca încheere, să ne fie îngăduit să reamintim o *corelație* între două fapte mari, consecutive și conexe, din istoria ucraineană, — corelație care în mod straniu îi scapă lui Hrușevschi : *fără opera pregătitoare culturală a lui Petru Movilă, operă de trezire spirituală și națională a poporului ucrainean, cu greu s'ar fi putut deslănțui mișcarea națională și politică culminantă în viața acestui popor — revoluția eliberatorie a lui Bogdan Hmelnițchi* *).

6. RENAȘTEREA HATMANATULUI ȘI DANIIL APOSTOL (p. p. 398—404). — După cum pregătirea poporului ucrainean pentru atingerea scurtului — aproape efemerului — său apogeu politic de sub Bogdan Hmelnițchi se leagă de numele unui mare Român, Petru Movilă, tot așa și ultima etapă a unei reale autonomii politice ucrainene este dominată tot de un Român — de hatmanul Daniil Apostol. Firește, în cartea lui Hrușevschi nu găsim nici cea mai mică aluzie la originea românească a acestui mare om politic ucrainean, nici un cuvânt despre strânsele lui legături cu lumea românească de dincoace de Nistru **). Nu e la mijloc, desigur, numai caracterul sintetic al lucrării sau neștiința autorului (Hrușevschi cunoaște, ca nimeni altul, atât faptele însemnate, cât și amănuntele istoriei poporului său), ci e, credem noi, jena de-a spune că și acest „mare Ucrainean", de-al cărui

*) „Cartea lui Petru Movilă despre normele credinței, discutată la sinodul din Iași și primită la Constantinopol, era un scut de apărarea ortodoxiei rusești întins în fața propagandei catolice. Dar de aici a venit cultura rusească nouă, întreagă, și de aici, poate, și un început de conștiință rusească în aceste părți De aici a venit, *prin învierșunarea ortodoxiei regenerate însă, și nu prin această conștiință națională, răscoala Cazacilor și întemeiarea Statului lui Bogdan Hmelnițchi*". (N. Iorga *„Legăturile Românilor cu Rușii apuseni și cu teritoriul zis „ucrainean"*, pag. 20, în An. Ac. Rom. Tom. XXXVIII. Mem. Secț. Istorice. No. 16).

**) Pentru originea românească a lui D. Apostol și legăturile lui cu țările românești să se vadă : N. P. Smochină *„Din trecutul românesc al Transnistrianei. 1. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere. 2. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII"*. (Extras din „Cercetări istorice" V, 1, 1929) — In *Ghibănescu Gh.* „Surete și izvoade", vol. IX (Documente basarabene) p. p. 169—184 se află diploma din 4 Februarie 1679, prin care regele Ioan Sobieschi îl înobilează pe Apostol Catargi, logofăt din Moldova ; tot acolo și alte date despre originea românească a familiei Catargi-Apostol.

nume se leagă evenimentul istoric important al renovării sau renașterii hatmanatului, — e un strein. Dar activitatea politică înțeleaptă și abilă a marelui hatman, îndreptată spre conservarea și întărirea unei autonomii reale a Ucrainei, intrată prea puternic pe mâinile Moscoviților, este schițată cât se poate de bine de istoric.

După „trădarea" lui Mazepa, după hatmanatul cu totul supus Moscovei al lui Scoropadschi, după încercările lăudabile, pline de curaj dar încoronate numai cu martiraj personal ale lui Polubotoc, Ucraina pierduse orice speranță de menținere a unei vieți politice autonome sub suveranitatea rusească. In fruntea ei se afla atotputernicul Veliaminov, sprijinit de regimentele rusești, întreținute prin dări grele în bani și în natură, plătite de populația ucraineană. Căzăcimea ucraineană cu zecile de mii era trimisă de teribilul Petru cel Mare în răsboaie îndepărtate și la lucrări de fortificații și canalizare, — spre distrugere calculată. Administrația, justiția, fiscul Ucrainei treceau repede pe mâna Rușilor. Numai moartea necruțătorului împărat reformator și slăbiciunea urmașilor lui au salvat ultimele resturi ale autonomiei Ucrainei, dându-i acesteia răgaz să se desmeticească în cădere, să-și mai adune din forțele rămase intacte și să mai recapete ce se mai putea din drepturile pierdute. In acest moment greu din istoria Ucrainei se ridică în fruntea ei Daniil Apostol. Bătrân de peste 70 ani — cu un ochi pierdut în cariera lui de mare ostaș în rândurile căzăcimei, dar plin de energie, de înțelepciune și de abilitate excepțională, Apostol timp de 7 ani (1727—1734) a condus destinele țării sale adoptive, reușind să înscrie în istoria Ucrainei un capitol luminos, intitulat cu numele de *renașterea sau reînoirea hatmanatului* și care figurează în istoria invălmășită a acestei țări alături de cele înscrise de eroii ei cei mai de seamă — Sahaidacinii, Petru Movilă, Hmelnitchi, Doroșenco, Mazepa.

Daniil Apostol a fost — lucru explicabil prin inteligența și experiența lui, dar, credem, și prin rassa lui cu multe generații deprinse să conducă treburi publice ca și rassa lui Movilă — un om politic de un realism consumat, însoțit de o admirabilă dorință de-a salva tot ce mai era posibil din patrimoniul politic răvășit al patriei sale adoptive. Crescut în epoca ucraineană agitată de după Hmelnițchi, el a fost — deja om matur — unul din colaboratorii de încredere ai lui Mazepa, dar a înțeles la timp zădărnicia bizuirei acestuia pe Suedezii lui Carol XII, s'a lepădat prudent de cauza hatmanului nefericit și a reintrat în încrederea lui Petru cel Mare. El a înțeles că, între Suedia îndepărtată și sleită de puteri de aventurosul ei rege, Polonia decadentă, Crimeia tătărască

apropiată de sfârșit și Turcia la începutul ei de apus de mare putere, — Ucraina era sortită să rămâie legată de statul rusesc în continue ascensiune față de slabii lui vecini. Loialissmul definitiv fixat față de Rusia i-a atras lui Apostol desemnarea la hatmanatul Ucrainei.

Societatea ucraineană era acum bucuroasă oricărui hatman, numai să poată măcar ceva salva din autonomia atât de ruinată a țării după nereușita încercării lui Mazepa. Or, Apostol s'a dovedit a fi un șef al Ucrainei mai bun decât se cerea și a salvat mai mult decât se spera din patrimoniul ucrainean. Astfel, el obține în primul rând ca „Judecătoria generală" — organul suprem al justiției ucrainiene — să se compue din 3 Ucraineni și 3 Ruși; finanțele să fie conduse de 2 subtezaurieri — 1 Ucrainean și 1 Rus; Căzăcimea este pusă sub comanda directă a hatmanului, care are ca șef imediat pe feldmareșalul armatelor rusești. Apostol înțelegea, ca și toți autonomiștii ucraineni, că aceste concesii nu însemnau prea mult, căuta însă cu răbdare să întărească autoritatea hatmanală și să slăbească treptat influența și amestecul miniștrilor și militarilor Ruși în treburile ucrainene. El are o grijă deosebită pentru introducerea ordinei și cinstei în justiția și administrația țării, tocmai pentru a nu da prilej centrului să se amestece în ele. In acelaș timp, dela guvernul rus, căruia îi arată o supunere binevoitoare, hatmanul caută să obțină cât mai mult revenirea la vechea situație de *quasi* independență depe timpul lui Hmelnițchi. Apostol nu reuși, firește, în scurtul lui hatmanat (1727—1734) să atingă acest ideal al autonomiștilor ucraineni, el câștigă totuș mult pentru Ucraina prin devotamentul, influența și abilitatea lui politică. Prin „Punctele hotărîtoare", obținute de Apostol dela Petersburg se dobândi o alegere relativ largă și liberă, de către foruri ucrainene, a hatmanului, pe care țarul urma numai să-l confirme; alegerea căpiteniilor Cazacilor revenia acestora, cu condiția confirmării de către hatman; justiția se organizează după „articolele" lui Hmelnițchi, cu toate că „Judecătoria generală" se compunea pe jumătate din Ruși. Pe baza „Punctelor hotărîtoare" se reformează administrația ucraineană și se fac numiri de funcționari în posturile rămase vacante; se introduc norme de funcționare mai precise în haosul cancelariilor. O comisiune de juriști ucraineni s'a format pentru elaborarea unui „Cod de legi" ucrainene; organele de justiție sunt reorganizate pe baze „colegiale" și se introduce recursul și apelul în judecată. Apostol se dovedește un jurist de seamă și un partizan luminat al unor principii avansate de drept apusean *).

*) Vezi și *Smochină*, op. c. pag. 27.

Dintre faptele însemnate ale lui Daniil Apostol istoria ucraineană cu recunoștință își amintește despre readucerea în țară a Cazacilor Zaporojeni. După nereușita revoltei lui Mazepa, aceștia în cea mai mare parte părăsiră Sicea dela Praguri și emigrară, sub hatmanul Gordienco, la gurile Niprului, în posesiunile hanului de Crimeia. Folosind cu pricepere perspectivele unui războ ruso-turc, care părea inevitabil la 1733, Apostol obținu dela guvernul rus învoirea ca 7000 Cazaci expatriați să revie în țară ; în felul acesta el a reușit să lichideze una din cele mai dureroase urmări ale revoltei lui Mazepa.

Daniil Apostol apare în galeria șefilor poporului ucrainean — aproape toți exclusiv ostași — ca o personalitate conducătoare bogat înzestrată și cu o activitate multilaterală : ostaș, diplomat, om politic, administrator, jurist, gospodar. In plus, el mai este și un om cult și protector al culturei. El are o grijă deosebită pentru școli ; Academiei Moviliene îi acordă o atenție deosebită ; confirmându-i averile în 1727 el o numește : „școală foarte necesară întregei noastre societăți și în care fiii Rusiei Mici capătă îndrumare în științele libere".

Daniil Apostol, bătrân și paralizat, moare în anul 1734, numai după 7 ani de hatmanat. „Moartea lui — scrie Hrușevschi — a fost o mare pierdere pentru timpurile grele din Ucraina de atunci. Fără îndoială, el a dorit călduros binele Ucrainei sale și a știut să lucreze pentru acel bine. Chiar dacă politica lui supusă poate părea neacceptabilă, trebue să se țină seamă — cât de greu îi venia lui să se hotărască pentru o politică dârză, având în jurul lui generațiile noi ale societății ucrainene, crescute la școala moscovită, generații neîncrezătoare nu numai în posibilitatea unei lupte, ci pur și simplu în aceia a unei purtări demne, obișnuite să alerge înainte de toate după mila moscovită, — sau având de-aface cu tot felul de aventurieri, prin nimic legați de Ucraina și de poporul ei și cari din mila oamenilor țarului se așezară în diferite funcțiuni însemnate și nu aveau în fața lor altă țintă decât îmbogățirea lor și a familiilor lor".

Frumos omagiu adus de un istoric ucrainean unui Român, hatman al Ucrainei.

7. MIȘCAREA HAIDAMACĂ (p. p. 443—453). — Ucraina apuseană de sub stăpânire polonă a avut o viață națională și politică ucraineană mult mai slabă decât „Rusia Mică" ajunsă dela Hmelnițchi sub Ruși. Statul polon căuta pe orice cale să desființeze toate elementele unei vieți naționale ucrainene. Acțiunea de polonizare și de catolicizare și

aservirea țărănimei ucrainene de către nobilime aici s'a desfășurat din plin până la descompunerea Poloniei. Manifestările unei vieți naționale, religioase și politice ucrainene în secolele XVII și XVIII aici apar slabe și răzlețe. Ele se concretizează mai ales sub forma de *„hăidămăcie"*, adică *haiducie* — mișcare populară, țărănească, cu caracter haotic, și crunt în acțiunea ei răsbunătoare împotriva magnaților poloni, a bisericii catolice și unite și a Evreilor. Hăidămăcia s'a manifestat mai cu seamă în prima jumătate a sec. XVIII-lea și a fost practicată de bande armate ucrainene, organizate, de obiceiu, peste sau la hotare. *Marginea moldovenească în deosebi, cu văile Prutului, Ceremușului și Nistrului a fost terenul unde numeroase bande de „haidamaci", „levenți" și „deineci" se organizau — prin bunăvoința și cu ajutorul moldovenesc* — și plecau de aici în incursiuni contra castelelor nobiliare, mânăstirilor catolice și târgurilor pline de Evrei din Galiția și Podolia ; tot la noi se refugiau în caz de nereușită.

Acțiunile hăidămăciei apar mai cu seamă puternice dela data interegnului polon din 1734, luând caracterul unor răscoale populare de mare amploare și cu oarecare tendință de organizare, amintind răscoalele ucrainiene de odinioară de sub conducerea lui Mucha și a altora. Elementul moldovenesc apare foarte des în mișcarea haidamacă, iar unii Români joacă chiar un rol de frunte în conducerea ei. Astfel Hrușevschi citează, ca pe un veritabil personaj istoric, pe *Vârlan* (Verlan, îi zice el), comandantul Cazacilor dela curtea prințului Liubomirschi. Vârlan răspândi svonul „că împărăteasa Ana (a Rusiei) a trimis ucaz ca toți oamenii să se răscoale, să omoare pe Leși și pe Jidovi și să se facă Cazaci și că oastea moschicească și cu cea căzăcească vine în Ucraina ; iar dacă vor curăți Ucraina și vor așeza în ea rânduiala căzăcească, atunci ei cu toată țara vor fi luați de sub stăpânirea Poloniei și vor fi alipiți la Ucraina hatmanilor". Acțiunea lui Vârlan are un răsunet imens în massa ucraineană asuprită. Țărănimea și chiar târgoveții se răscoală pretutindeni, toți se înscriu la căzăcie, formând „sute" și „zeciuri" înarmate. Vârlan devine un adevărat cap al răscoalei, se proclamă „polcovnic" și face numiri de „sotnici" și de alte grade căzăcești. Lui i se alătură numeroși Cazaci dela curțile boierești și de *Moldoveni din cari își formau detașamentele militare dela castele magnații poloni*. Adunând o veritabilă armată de haidamaci, Vârlan întreprinse o serie de incursiuni mai întâi în ținutul Braslaviei, unde răsculă țărănimea și devastă așezările boierești și ovreești ; apoi trecu în Podolia vecină, unde făcu aceleași isprăvi ; de aici merse în Volhynia, unde bătu în câteva întâlniri detașamente mici polone ; ajunse mai de-

parte până în împrejurimile Cameniței și ale Lembergului și cuceri Jvanița și Brody.

Mișcarea haidamacă — elementară, țărănească, religioasă în acelaș timp pe alocuri, haotică și neunitară — a bântuit în Ucraina polonă până la 1770. Numeroase bande cu capi ieșiți din țărănime, căzăcime și uneori din mânăstiri (Dovbuș, Griva, Medvidi, Harco, Cealâi, Zalizneac, Nejvii, Bondarenco, Șvacica, Gonta) — „vătăjei", cum li se zicea — au făcut pretutindeni isprăvi în genul lui Vârlan ; niciuna însă din aceste acțiuni n'a avut o anvergură așa de mare ca a lui. Faptul acesta ni se pare explicabil : acest șef popular ucrainean de origine românească era un ostaș de meserie, se bizuia pe un nucleu militar moldovenesc și se răzema în apus pe granița moldovenească, de unde îi veniau ajutoare, unde se putea reface la nevoie cu numeroase elemente din Moldova. Mișcarea lui Vârlan într'o măsură oarecare trebue privită și ca un *fenomen istoric moldovenesc* *) : în ea se consuma și o parte din energia răsboinică moldovenească, ce nu se mai putea manifesta la ea acasă, după desființarea ultimelor elemente armate din Moldova, în urma stabilirei regimului fanariot, mai ales.

Dacă pentru Ucrainieni mișcarea haidamacă este un capitol de istorie națională, dece noi n'am avea dreptul să notăm contribuția pe care poporul nostru a dat-o în această mișcare ?

8. PRETENȚIILE UCRAINENE ASUPRA BUCOVINEI. — Asupra problemei istorice a Bucovinei cărturarii ucraineni și-au făurit un clișeu comod, pe care-l întrebuințează automat în scrierile lor, în cari e vorba de drepturile noastre sau ale lor asupra acestui ținut : *„Bucovina e un vechi pământ ucrainean, ocupat de Românii moldoveni la începuturile vieții statului moldovenesc și apoi redevenit din nou ucrainean"*.

Hrușevschi folosește și el mereu acest clișeu. Vorbind despre anexarea Bucovinei la Austria (1774), curând după răpirea Galiției (1772), el spune că guvernul austriac motiva anexarea ținutului moldovenesc prin aceia că această „margine" ținuse cândva de Galiția. „Intr'adevăr — explică și confirmă Hrușevschi — în sec. XIII vedem orașe pe Prutul mijlociu ca și pe Nistrul mijlociu în dependență de Principatul galițian — e așa numita „Țara de jos" („Ponize") : apoi aceasta trecu în stăpânirea nemijlocită a Tătarilor, iar

*) Pentru ostașii moldoveni din regiunile de peste Nistru v. *Smochină* op. c. partea II-a.

atunci când pe la mijlocul sec. XIV-lea s'a organizat principatul sau voevodatul deosebit al Moldovei, voevozii moldoveni au adăogat treptat la stăpânirea lor și pământurile dintre Siret și Nistru, așa numita Pocuție și țara Șipenițului. Mai târziu pentru aceste pământuri au avut loc mai multe lupte între Polonia și Moldova, cari la urmă se delimitară : granița polonă s'a fixat pe la Cuti și Sniatin și *astfel marginea ucraineană dintre Nistru și Siret — actuala Bucovină de miazănoapte a rămas sub voevozii moldoveni până la anul 1774, când a ocupat-o armata austriacă“* (p. p. 473—4).

In altă parte, vorbind despre răscoalele populației ucrainene galițiene împotriva Poloniei, făcute, după cum am văzut, cu sprijinul domnilor moldoveni dela sfârșitul sec. XV-lea, Hrușevschi are iarăș ocazia să afirme că *„domnii moldoveni, stăpânind pământuri ucrainene pe râul Prut (actuala Bucovină)*, își aruncau privirile și asupra Pocuției vecine etc. etc.“ (p. p. 164—5). Cu altă ocazie, fiind vorba despre achizițiile de teritorii ucrainene făcute de Polonia în anul 1569, Hrușevschi din nou amintește de Bucovina ca pământ ucrainean ; anume, el spune că din toate ținuturile ucrainene nu erau stăpânite de Poloni la acea dată numai „Siverșcina, luată de Moscova, *actuala Bucovină, care pe atunci aparținea Moldovei* și ținuturile ucrainene transcarpatice, cari erau sub stăpânire ungurească“ (p. 192).

In realitate, nici o dovadă istorică sau de altă natură nu stă la baza afirmației lui Hrușevschi că Bucovina ar fi intrat vreodată în întregime sau în parte măcar în vre-o formație politică ruso-ucraineană — galițiană în speță — înainte de formarea statului moldovenesc. Zădarnic vom căuta în cronicele sau în documentele istorice ale timpului vre-un indiciu că pe Prutul mijlociu—adică din Galiția până pe la Fălciu —și pe Nistrul mijlociu — adică din Galiția până pe la Tighina — ar fi existat „orașe în dependență de principatul galițian“ : n'au existat asemenea orașe. Dacă o seamă de orașe moldovenești au existat până la invazia mongolă, ele se dovedesc a avea o origine — după cum arată numirile cel puțin a unora dintre ele — mai curând cumană *), nicidecum slavă. Hrușevschi face astfel o afirmație lipsită de dovezi, afirmație cu valoare de adevărată „prejudecată științifică“ ; o face însă cu stăruință, repetat, fiindcă la baza acestei prejudecăți e un scop „național“, practic oarecum : via

*) După *Al. Philippide* „Originea Românilor“ vol. II, Iași, 1928, p. p. 350—379 — ar fi de origine cumană următoarele numiri de orașe din Moldova : *Bârlad, Tecuciu, Vasluiu, Galați, Fălciu.* După *G. Kuun* „Codex cumanicus“ p. XXXV, la acestea mai trebuește adăogat numele orașului *Tighina,* fiind tot de origine cumană.

dorință de-a atașa cât mai strâns cel puțin o parte din trecutul istoric al leagănului statului moldovenesc la istoria și ideia ucraineană. Dar fiindcă tocmai *epoca istorică* a acestui ținut — cel puțin dela mijlocul sec. XIV-lea încoace — este așa de clar românească, — atunci istoricul ucrainean revendică drepturile poporului său asupra acestui ținut pe temeiul unei epoci istorice anterioare... care pur și simplu nu se poate dovedi că a fost „ucraineană“ !

Dar și mai grav din punct de vedere istoric științific apare faptul că *formal la baza pretenției lui Hrușevschi* (și a altor istorici ucraineni)— *că Bucovina e pământ ucrainean— stă o afirmație, vădit inventată pentru motivarea răpirei dela 1774, de diplomația austriacă.* „Guvernul austriac spre justificarea (răpirei Bucovinei) se referi la aceia că această margine aparținuse cândva Galiției. Intr'adevăr, în sec. XIII-lea vedem orașe pe Prutul mijlociu etc. etc.“. Or, Hrușevschi în realitate știe bine și recunoaște că motivarea prin drept istoric a răpirei Bucovinei e falșă și că alta a fost cauza reală a anexării ținutului la Austria : după anexarea Galiției, „având acum în stăpânire partea muntoasă a basinului Prutului (Pocuția), împărăteasa, dar mai ales fiul ei Iosif II, a voit să adaoge la aceasta și partea vecină a Moldovei : fiind el însuș în a. 1773 în Transilvania vecină, Iosif a văzut că pentru Austria este foarte important să ia și Moldova nordică, pentru ca să aibă drum din Galiția în Transilvania și deaceia se hotărî s'o ia dela Turcia. In anul 1774 armata austriacă trece granița moldovenească și ocupă Cernăuții, Siretul și Suceava — actuala Bucovină“ (p. 473). Și totuș, fără niciun argument istoric valabil, punând la temelia atitudinei sale față de problema bucovineană o invenție creată *ad-hoc* de statul austriac, — Hrușevschi afirmă că Bucovina e pământ ucrainean, în toate ocaziile, unde crede că aceasta e potrivit intereselor naționale ale poporului său.

Să urmărim însă mai departe ceiace spune Hrușevschi despre Bucovina și să apreciem valoarea spuselor lui. Față de pretențiile lui despre drepturile istorice ucrainene asupra Bucovinei e de așteptat, firește, să întâlnim la el afirmații părtinitoare și asupra caracterului etnic al acestei regiuni. Intr'adevăr, el spune că, în momentul ocupării austriace, Bucovina nordică „era locuită de țărănime ucraineană, așezată pe pământuri domnești, boerești și mânăstirești ; *obligațiile erau relativ mici și deaceia aici năvălea țărănimea din Galiția.* Această Bucovină nordică, ucraineană, forma ținutul Cernăuțiului ; însă odată cu ea fusese acaparat și ținutul Sucevei în majoritate românesc ; și după cum Galiția nouă, ajunsă sub stăpânirea austriacă, era închegată din pământ-

turi ucrainene și polone, tot așa și noua Bucovină avea un caracter ucraino-românesc : cea nordică era ucraineană, cea sudică românească" (p. 474).

E mult și-i de mirare că Hrușevschi admite, că cel puțin jumătatea nordică a Bucovinei la ocuparea austriacă era românească. Dar nici acesta nu-i adevărul complect : *situația aceasta etnografică a Bucovinei, pe care istoricul ucrainean o plasează la 1774 este, în realitate situația etnografică dela începutul sec. XX-lea !* Abia după ce timp de mai bine de un secol Bucovina a fost victima „năvălirei" rutene din Galiția, ea a ajuns să aibă jumătatea ei nordică ruteană și *rutenizată* (să nu uităm acest lucru), pe când jumătatea ei sudică s'a păstrat până azi curat românească. Cu totul alta era în realitate înfățișarea hărții etnografice a Bucovinei la data răpirei. Azi se știe bine și e dovedit fără putință de contestare, că ținutul întreg la acea dată era locuit pestetot în majoritate sdrobitoare de Români, iar elementul ucrainean forma numai o minoritate neînsemnată, compusă fie din țărani galițieni strecurați de curând, fie din Huțuli ceva mai vechi, emigrați dealungul văilor și obcinelor carpatice bucovinene dinspre Pocuția. Astfel s'a putut calcula cu toată precizia și obiectivitatea că la 1774 erau în Bucovina întreagă 52.750 Români și numai 15.000 Ruteni, deci de 3½ ori mai mulți Români decât Ruteni *).

Nu-i de mirare că pentru apărarea acestui ținut așa de românesc pe timpul răpirei „voevodul moldovean — spune Hrușevschi — a protestat foarte puternic împotriva cutropirei austriace ; dar sultanul turc, stăpânul lui, nu l'a susținut și în 1775 a convenit să cedeze Austriei partea nord-estică a Moldovei. Fură numiți comisari, cari delimitară această margine și ea căpătă numirea de Bucovină pentru pădurile ei dese de fag. Un timp ea a fost sub administrație militară, iar pe urmă în 1786 a fost anexată la Galiția, cu care a rămas împreună până la 1849, când a fost făcută provincie aparte" (p. 474).

Hrușevschi, firește, păstrează tăcere asupra faptului că mai ales în răstimpul dela 1786 până la 1849 Bucovina a fost cotropită de elementul ucrainean galițian, care i-a mutilat harta etnografică, atât de românească la răpire. El este totuș nevoit să recunoască că Românimea bucovineană, în fața cotropirei rutene, n'a rămas pasivă, ci a luptat energic împotriva acesteia. Anul 1848, care a trezit la viață națională

*) *I. Nistor* „Românii și Rutenii în Bucovina" cap. IV. — V. *Vintilă Mihăilescu* „Infiltrația ruteană în Nordul Moldovei" p. 75 din „Bul. Soc. R. R. de Geografie" tomul XLII, 1923.

conștientă pe Ucrainenii din Austria, n'a rămas — spune Hrușevschi — fără răsunet nici la cei din Bucovina, deși aceasta era „cea mai *surdă* din toate provinciile austriace" (p. 502) — adică cea mai puțin sensibilă la ideile și mișcările timpului, autorul având în vedere anume sensibilitatea față de ideile și mișcările ucrainene. Și nu e de mirare această „surzenie" a bietei Bucovine, căci populația ei românească, încă tare și numeroasă la 1848, își dădea perfect seama că mișcarea ucraineană, pornită din Galiția, cu care ținutul românesc fusese legat în mod silnic, îi este streină, dușmană chiar. Hrușevschi trebue să recunoască el însuș — nu fără vădit regret — atitudinea de protest energic a Românilor bucovineni împotriva îndrăznelii Ucrainenilor de-a se irija ca stăpâni într'o țară românească. Anul 1848 deșteaptă primele manifestări ale ideiei naționale la Ucrainenii bucovineni, dar provoacă totodată „și primele manifestări ale divergenței intereselor naționalității ucrainene și ale celei românești, pe care până atunci guvernul, obișnuit, le socotea ca o singură populație băștinașă, fiindcă era ortodoxă. Deputații Români din parlament începură să pretindă separarea Bucovinei de Galiția și unirea ei cu ținuturile românești din Ungaria ; Ucrainenii bucovineni se ridicară împotriva acestei cereri, stăruind pentru unirea și mai departe cu Galiția, sau dacă nu, pretindeau împărțirea Bucovinei în teritorii naționale — ucrainean și românesc, dar Românii nu voiau aceasta" (p. 502).

Se știe că Românii bucovineni au avut câștig de cauză și *au obținut ca țara lor să nu fie împărțită între ei și „oaspeții" năvăliți din Galiția*. Biruința acestui principiu al unității teritoriale a Bucovinei a avut și are o importanță covârșitoare pentru valorificarea drepturilor noastre *integrale* asupra acestui pământ românesc *).

---

*) Ideia trunchierii Bucovinei Ucrainenii au urmărit-o — cu o stăruință demnă de altă cauză mai dreaptă — în toate ocaziile. Au urmărit-o în marele răsboi cu ajutorul Austriei ; cf. rescriptul lui Francisc Iosif din 23 Septembrie 1916 despre pregătirea proectului lărgirei autonomiei Galiției, cu care ocazie patrioții galițieni au pretins guvernului ca și părțile ucrainene din Bucovina să facă parte din noua provincie autonomă (*Hrușevschi*, op. c. 541—2). Din Ucraina, formată sub auspiciile austro-germane în urma revoluției rusești, trebuia să facă parte și jumătatea nordică a Bucovinei, care fusese chiar ocupată de formații militare și paramilitare ucrainene. In sfârșit, patrioții ucraineni — *antibolșevici numai unde și când le convine* — au reușit să *transmită ideia trunchierii Bucovinei și U. R. S. S.*, cu ajutorul căreia sperau să realizeze visul unei „Ucraine Mari". Dovada de nerăsturnat a acestui fapt este faimoasa notă ultimativă a lui Molotov către România din 26 Iunie 1940 : „Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic cu chestiunea transmiterii că-

Adusă de vântul istoriei pe un teren complect strein la o populație recent așezată acolo, ideia ucraineană în Bucovina la 1848 a fost cât se poate de anemică, — Hrușevschi este nevoit să recunoască acest lucru : „Mișcarea națională ucraineană din Bucovina — scrie el — era foarte slabă; printre Ucrainenii de acolo erau încă foarte puține elemente luminate, iar *mișcarea țărănească împotriva proprietarilor ereditari Români,* care se stârni atunci, *avea un caracter cu totul elementar, inconștient*" (p. 502).

In luptă continuă contra năzuințelor invadatoare ucrainene, mereu asediată de valul strein alunecând dinspre Galiția, Bucovina românească — fără voia ei și în deplină conștiință că-și ajută dușmanul de moarte — a adus totuș prin așezămintele ei religioase, culturale și economice o contribuție extrem de importantă pentru renașterea națională și culturală a poporului ucrainean. Și acest lucru e bine să ni-l spună marele istoric al acestui popor : „...In Bucovina pe timpul scurtei stăpâniri militare s'au pus bazele prețioase ale școlii noi, laice, iar „fondul religios", care stăpânea o cincime din întreaga Bucovină (acestea erau proprietățile de odinioară ale mânăstirilor și eparhiilor), dădea ajutoare enorme pentru scopuri culturale și naționale. Din nenorocire însă, guvernul se orienta slab în raporturile sociale și naționale ale acestei îndepărtate provincii austriace : n'a știut să găsească un punct de vedere just în raporturile rurale, încurcând fără sfârșit chestiunea prin hotărîrile sale contradictorii ; deasemeni și în chestiunile culturale foarte adeseori cu totul n'a știut să țină seamă de elementul ucrainean, considerând limba română ca „limbă locală" pentru toată Bucovina fără deosebire" (p. 479).

* * *

Chiar dacă relațiile dela popor la popor între Români și Ucraineni s'ar reduce numai la faptele și oamenii despre care ne vorbește Hrușevschi, și încă poporul nostru are dreptul să se mândrească de contribuția pozitivă, pe care el a adus-o în viața istorică a poporului vecin dela răsărit. Istoria lui Hrușevschi însă nu istovește nici pe departe capitolul larg al ra-

tre U. R. S. S. a acelei *părți a Bucovinei, a cărei populațiune este legată în marea sa majoritate cu Ucraina sovietică prin comunitatea soartei istorice cât și prin comunitatea de limbă și compozițiune națională.* Un asfel de act ar fi cu atât mai just, cu cât transmiterea părții de Nord a Bucovinei către U. R. S. S. ar putea reprezenta, este drept că numai într'o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei pierderi, care a fost pricinuită U. R. S. S.-ului și populației Basarabiei prin dominațiunea de 22 ani a României în Basarabia" — Fără alte comentarii !

porturilor româno-ucrainene din trecut ; dar putem afirma fără exagerare că și în toate celelalte cazuri de contact, omise de istoric sau menționate numai cu totul în treacăt, *poporul nostru a fost acel care a dat* — și din mijloacele lui materiale, și din bunurile lui culturale și chiar din trupul moșiei sale. Ne putem însă, pe bună dreptate, aminti cu destulă părere de rău că darurile noastre nu au fost totdeauna ținute în seamă de egocentriștii noștri vecini.— Nu vom găsi nici un cuvânt în istoria poporului vecin despre importanța, pentru Ucraineni, a legăturilor politice și culturale dintre Vasile Lupu și Bogdan Hmelnițchi ; cel mult o frază aruncată la întâmplare vorbește despre căsătoria lui Timuș cu domnița moldoveancă și despre devastarea Moldovei de către Cazaci cu această ocazie.— Aceiași „sobrietate" o întâlnim și cu ocazia uniunei personale dintre Moldova și Ucraina pe timpul domniei lui Duca Vodă.—Soarta nefericitului luptător pentru Ucraina — Mazepa— s'a încheiat pe pământ moldovenesc.— Tot din Moldova și-a desfășurat acțiunea contra Rusiei, pentru o Ucraină liberă, urmașul lui Mazepa, neastâmpăratul *Orlic*. Pe pământ românesc, la gurile Dunării, și-au găsit azil ultimii Cazaci Zaporojeni, refugiați aici de urgia rusească (1775). Pământul primitor al Moldovei, în ultimii 150 ani, a oploșit mii de fugari Ucraineni în căutarea unei stăpâniri mai omenoase decât cea polonă sau rusească și a unei pâini mai puțin amare decât cea din țara lor ; azi aceștia se pretind la ei acasă și ne contestă dreptul asupra acoperișului sub care i-am adăpostit. — Se știe puțin — dar se va ști, poate, odată mai mult — ce rol de seamă a jucat România în haoticele svârcoliri ale Ucrainenilor pentru a-și înfiripa o țară liberă în urma revoluției rusești din 1917. Etc. etc. etc.

Am fost întotdeauna și suntem și azi un vecin admirabil pentru poporul Ucrainean, dela care nu râvnim nimic, dar avem dreptul să-i cerem o atitudine de reciprocitate, — atitudine francă și loială.

G. NASTASĂ

La Hanul Amintirii...

Am pornit în zori, cu azurul plînsului pe lanuri,
Ca să poposesc în tămâioase încăperi de hanuri
Voi bate'n porţi de lemn şi'n veac de clipe troenite
Şi-oi asculta sub ziduri doine, în amintire împietrite...

Voi bea la masa regăsirii, ştergându-mi lacrimile mute,
Cavalul va 'mpleti tristeţea cu răstignirile trecute.
Molateci vor apune plopii, peste norodul viu al curţii
Mi-or rîde, negri peste vreme, îndepărtaţi ochii Ancuţii.

Voi colinda înfrigurat, tot velniţe şi vad de crame,
În uşă să zîmbească tinereţea şi vinu'n cofe să lăcrame.
Pînă 'n amurg, cu umbre vechi, aş zăbovi lângă paharnic
Şi-apoi cu luna la pătrar, m'aş depărta cu-arginţii darnic.

Daţi bici rădvanului pustiu, măi surugii cu ochi de lut!
Sunt nins de stele şi de cîntec şi'nnot spre-un mal necunoscut.
Să bem în hanuri, măi fîrtaţi, din vinul amintirii să cinstim
Şi-apoi cu aripile frînte, încet să ne călătorim...

CONST. CIOPRAGA

Bradule!

Unde-ţi doarme rădăcina, roabă,
Brad adus din inimă de munţi?
Cărui vârf de culme, cărei frunţi
I-ai slujit tu, bradule, podoabă?

Câte piscuri mândre, câte văi
Ai privit tu, bradule, odată,
Până omul a 'ndrăznit să bată
Către tine nebătute căi?

Unde ţi-a cântat în ramuri vântul
Şi ţi-a spus omătul alb poveşti,
Când porniseşi, bradule, să creşti?
Care-ţi este, bradule, pământul?

Peste fruntea brazilor cărunţi
Se destramă ceasurile 'n grabă...
Unde-ţi doarme rădăcina, roabă,
Brad adus din inimă de munţi?

IGOR BLOK

Nemurirea sufletului în concepţia lui B. P. Haşdeu

Cu toată apăsarea grea a anilor care se clădesc peste trecutul nu prea îndepărtat, dela moartea gânditorului Bogdan Petriceicu Haşdeu, mai stărue încă în societatea românească greşeala nedreaptă cu care continuă să fie privită activitatea amintitului gânditor din ultimii ani ai vieţii.

Se ştie că după moartea unicei sale fice Iulia, în 1887, Bogdan P. Haşdeu rămâne un neconsolat. Gândurile că geniala-i fică l-a părăsit pentru totdeauna, îi smulg mugete de exasperare. Activitatea lui obişnuită şi multilaterală suferă. Retras în castelul său dela Câmpina, se complace într'o neînţelegere abisală şi taciturnă.

Şi acestea pentrucă îl obsedează o problemă: problema nemuririi sufletului.

După ce Iulia a plecat dintre cei vii, şi el, titanul, îi simte tot mai avid lipsa şi greutatea loviturii, geme! se pleacă adânc în faţa sorţii, însă problema nemuririi ei se cască în mintea lui cu deschizătură de noapte, pe care savantul o vrea deslegată.

Creştinismul, religia moşilor şi strămoşilor lui, propovădueşte nemurirea sufletului şi el crede, este creştin.

„Am scris în viaţă mult, spune Haşdeu, — dar nu veţi găsi — o singură cârteală împotriva lui Dumnezeu, o singură îndoială despre nemurirea sufletului [1]).

Necârteala şi neîndoiala nu-i sunt deajuns convingerii lui experimentale. Mintea lui sfredelitoare vrea dovezi. „Vrea să cunoască etapele din urmă ale sufletului, vrea să ştie taina armoniei şi a „corespondenţelor“ cereşti“ [2]). Religiile cărora se adresează, dela cele mai primitive: Animism, fetişism

---

1) B. P. Haşdeu: Sic cogito, pag. 120, editura librăriei Socec, ediţia IV, Bucureşti 1907.

2) Mircea Eliade: Introducerea la: B. P. Haşdeu, Scrieri literare, morale şi politice, tom. I, pag. XLIII—XLIV.

ș. a., până la cele mai avansate care privesc nemurirea ca pe un adevăr revelat, nu-i procură dovezi experimentale. Și atunci, el, savantul, care trăește în epoca științelor pozitive, se adresează cunoscutei științe-credințe: spiritismul.

Spiritismul lui Hașdeu însă nu-i o erezie a unui mizantrop inconsolabil, ci un mijloc de care se servește pentru a se pune în legătură cu ai săi și pentru a dovedi cu argumente pozitive nemurirea sufletului. Pentru a preciza natura spiritismului său afirmă : „...spiritist a fost totdeauna tatăl meu Alexandru, spiritist a fost totdeauna, bunicul meu Tadeu... și... cum să zic? nu-mi vine a crede că va fi fost vreodată un Hașdeu nespiritist". Deci nu spiritist în sensul sectant al cuvântului, ci experimental.

„Hașdeu n'a ajuns spiritist prin metafizică ; a ajuns prin „interpretarea" documentelor spirite, prin „probele"... obținute la măsuța de lemn fără cuie". El „și atunci când a voit să cunoască lucrurile de dincolo,... a aplicat aceeași „metodă magică" ,de ghicire a unor realități abisale prin simple „documente omenești" [3]).

Dealtfel ține contact strâns prin medium cu tatăl său Alexandru, cu fiica și mai târziu și cu soția sa Iulia care, murind la 19 Iunie 1902, îi aduce o ultimă grea lovitură. Propagă iubirea și aprofundează studiul nemuririi pe baze științifice. Acest studiu îi va aduce din partea acelora care știu numai să clevetească, acuzația că este nebun. Hașdeu însă continuă, studiile lui îl absorb, îl sustrag poate chiar dela durere.

Află dela soția sa în ședința spiritistă din 7 Martie 1903, că prin moarte s'a făcut mai bună [4]). Deci o dovadă pentru el a evoluției după moarte, dovadă care-l va determina să adopte doctrina evoluționistă a lui Darwin, de unde deduce o metempsichoză treptat progresivă în sensul că sufletul după moarte se purifică, se perfecționează, tinde spre perfecțiune ca o sensibilă spre tonică.

Iar pentru a-i da sufletului existență de sine, recurge la studiul religiilor și conclude că „sufletul are o formă, adică un înveliș material, un fel de corp străveziu sau aburos, — perispiritul — deosebit de corpul cel pămîntesc". Mulțumită acestei forme, sufletele se pot recunoaște și nu se amestecă laolaltă [5]). Apoi, cum „omul își păstrează întregimea voinții sale, deplinătatea acelui liber arbitru pe care... nu-l pierde față chiar cu Dumnezeu" [6]), el vede putința nemuririi — evoluției, mulțumită liberului-arbitru prin antropotechnie [7]), și această

3) Mircea Eliade : Introducerea la : B. P. Hașdeu, Scrieri literare, morale și politice, tom. I., pag. XLIV.
4) B. P. Hașdeu : O nevastă română, pag. 26, București 1903.
5) B. P. Hașdeu: Sic cogito, pag. 22
6) Ibidem, pag. 40.
7) Ibidem, pag. 41.

antropotechnie o vede posibilă deoarece, „dintr'o destrupare trecută, până într'o întrupare viitoare, sufletele rămase om — ex-oamenii — au aproape întreaga lor fire individuală de mai înainte“ [8]). Și cum inconștientul mărginit cu totul în trup..., când lucrează în om numai uniconștiința, desmărginindu-se întreg din trup care rămâne mort, pe când dânsul devine ceiace se înțelege prin spirit, încetează de a mai fi la locul său, căci supra-organismul își redobândește atunci toate conștiințele pe care le avusese în întrupările sale trecute..., devenind pluri-conștientul [9]).

Deci el găsește corespondența sufletului în inconștient, contrar concepției celor vechi și a lui Descartes, care afirma că sufletul se împreună cu corpul în glanda pineală [10]).

Dealtfel Hașdeu pentru a se face înțeles definește o parte din termenii pe care îi utilizează prin prisma vederilor lui, ca :

I. Nemurirea = Evoluțiunea.
Dumnezeu = Infinit.
1) Urzirea = Mărginirea Universului din infinit.
2) Binele = Partea infinitului în făptură.
3) Răul = Naşterea negațiunii prin mărginire.
II. Nemurirea = Evoluțiunea.
4) Lupta cu Satan = Tinderea făpturei a se desmărgini.
5) Rai și iad = Liberul arbitru.
6) Om Dumnezeu = Altruism.
III. Destăinuirea = Antropotechnia.
7) Forma sufletului = Nici un spirit fără materie.
8) Sfinți, îngeri, etc. = Supra-om și inspirațiunea.
9) Draci, strigoi, etc. = Ex om și obsesiunea.

Astfel acest mare gânditor, cu incursiunile spiritului său pătrunzător și lucid prin diferitele religii primitive și avansate, ca și prin exploatarea curentelor naturaliste ale cercetătorilor vremii, ca ale istoricului și etnologului german Caspari, ale francezului Guyau, precum și prin aprofundarea filosofiei lui Arthur Schopenhauer pe care îl consideră ca pe cel ce a pus bazele spiritismului cu lucrarea sa asupra „Viziunii”, publicată în 1851 [11]) ca și a tot ce se scrie despre aceste probleme în acea vreme, bazat în mare măsură pe cercetătorul englez Russel Wallace, dar mai ales cu aportul său propriu, — el isbutește să contureze schematica unei întregi arhitecturi susținută cu multă competință.

Lui Hașdeu însă îi pare că n'a spus destul. Filosoful din

---

8) Ibidem, pag. 41.
9) B. P. Hașdeu ' Sic cogito, pag. 130.
10) Rădulescu Motru : Endocrinologie și psihologie, pag. 6 și Istoria filosofiei moderne vol. I. pag. 218—219, București 1937.
11) B. P. Hașdeu, Sic cogito, pag. 15.

el nu-l poate mulțumi pe el poetul, căci prin 1894 *) scrie în-poemul „Dumnezeu”, parcă pentru a defini poetul:

Naturalistul, care din jos în sus învață,
Materie visează în universu'ntreg;
Din sus în jos cu fală privește filosoful
Și-i pare numai forță. Se'nșală amândoi.

Poetul singur știe, extaticul prin care
In jos zîmbește cerul, pământul plînge'n sus ;
Și el, plăpânda harpă, vibrează totodată
Cu Dumnezeu iubirea și cu iubirea om [12]).

Iar după ce fixează rolul poetului, regăsit într'un moment apolinic, definește lapidar, cum numai el putea, nemurirea sufletului, în două strofe inedite, publicate pentru prima dată în 1912 de d. Iuliu Dragomirescu în „Ideile și faptele lui Bogdan P. Hașdeu”.

In aceste strofe, Bogdan P. Hașdeu cristalizează sintetic tot ce-a spus, dar mai ales ce nu a putut spune în „Sic cogito” despre nemurire, adică evoluțiune :

„Moartea schimbă scaeți în tulipe,
Viața schimbă tulipe'n scaeți,
Numai moartea dă râmei aripe
Numai moartea e viață'ntre vieți.

Să vedeți din scaeți o tulipă
Răsărită din al morții altoi,
Din omidă eșind o aripă
Și un suflet eșind din noroi”.

PAVEL CODIȚĂ

---

*) Prima ediție din Sic cogito apare în Martie 1891 în „Revista nouă”.

12) B. P. Hașdeu. Sarcasm și ideal, București 1897, pag. 200—201

Stalin în istoria partidului comunist

Numele lui adevărat este Djugoşvili. Insă, ceea ce se întâmplă rar, pseudonimul ales corespunde foarte bine cu caracterul şi întreaga înfăţişare a acestui om. Un om de oţel! In drum spre scopurile sale el nu vrea să ştie de nimic. Sângele omenesc nu are pentru el o mai mare valoare, decât apa.

Stalin s'a născut în orăşelul Gori din Gubernia Tiflis la 21 Decembrie 1879, deci este în vârstă de 62 ani. Este fiul unui cismar georgian sărac din Tiflis. A crescut mai mult pe stradă. Datorită acestei „educaţii naturale" Stalin e dominat de un temperament crud şi de o brutalitate notorie.

Tatăl său îl destinase unei cariere bisericeşti. L'a dat la Seminarul Teologic ca să-l pregătească de preoţie. Insă fiul a judecat altfel. Câştigat de social-democraţi, el părăseşte învăţătura Sfintei Scripturi în favoarea teoriilor lui Karl Marx. Dela acest economist evreu şi-a împrumutat el credinţa simplistă în paradisul pământesc.

Devenind un adept fanatic al ideologiei marxiste, Stalin a fost dat afară din Seminarul Teologic şi de atunci a încetat să mai fie candidat la preoţie.

De opt ori a fost arestat de guvernele ţariste, de şapte ori a fost exilat în diferite regiuni îndepărtate ale imperiului şi de şase ori a evadat.

El ştia să organizeze aşa zisele „exproprieri" — o expresie sub care revoluţionarii înţelegeau jaful banilor Statului în folosul revoluţiei. Una din aceste „exproprieri" din Iunie 1907, jefuirea casierului Băncii de Stat din Tiflis, organizată de Stalin, îl face celebru în partid. In timpul acestui atac au fost ucişi şi mutilaţi vreo 50 de inşi, persoane particulare, o nimica toată pentru marxişti în comparaţie cu îndestularea casieriei partidului, căreia i se asigurase mijloace de acţiune pentru mai mulţi ani.

Lipsit de fineţe spirituală şi de cultură, Stalin nu se bucura în sânul partidului de simpatie. Cu toate acestea, el a ajuns în 1922 în postul de secretar general al partidului.

Insuşi Lenin îşi dădea seama de anormalitatea acestei situaţii. Odată, în cercul restrâns al prietenilor, Lenin nu şi-a

putut ascunde sentimentele adevărate, spunând despre Stalin: „Acest bucătar va găti numai bucate piperate".

Lenin îmbolnăvindu-se, Stalin a simțit că a sosit timpul să-i ocupe locul și că steaua lui răsare.

In scrisoarea testament a lui Lenin din 1922—1923, se prevedea posibilitatea de divergențe în partid, datorită caracterului lui Stalin. Testamentul îl caracterizează astfel: „Stalin a concentrat în mâinile sale o putere enormă și eu nu sunt convins, că el va putea să uzeze de ea cu o dibăcie cuvenită... El este prea violent și acest cusur, tolerabil între noi, comuniștii, devine insuportabil în funcțiunea lui de Secretar general. De aceea eu propun tovarășilor să se gândească la modul transferării lui Stalin în altă parte și să numească în acest post un alt om!

A fost însă prea târziu. Toate firele puterii în partid și în Stat se aflau în mâinile lui Stalin, care a mers până la desconsiderarea a însăși persoanei lui Lenin paralizat.

Bolnavul mai pretindea să deie directive. Un articol scris de Lenin pentru ziarul „Pravda", se păstra din ordinul lui Stalin la redacție fără nicio mișcare, cu toată supărarea și a bolnavului și a soției sale Krupscaia.

Un partizan al lui Stalin Kuibâșev a propus să se tipărească acest articol în ziar într'un singur exemplar, care să-i fie arătat lui Lenin pentru a-l liniști.

Dar Troțchi prinzând firul înșelăciunei, se opune. De atunci începe lupta lui Stalin împotriva lui Troțchi.

Lenin moare la începutul anului 1924. Câte lacrimi de crocodil a vărsat Stalin la mormântul celui dispărut și câte jurăminte a rostit de a-i urma calea! Aceasta însemna doar atât, că el, primul revendică moștenirea lui Lenin. Intr'un timp scurt Stalin reusește să obțină în forurile partidului condamnarea lui Troțchi și înlăturarea lui dela conducerea armatei.

Am putea deci să afirmăm că Stalin nu a fost pus de Lenin, ci și-a însușit moștenirea prin forță.

Secretarul general s'a așezat în scaunul țarilor ruși foarte temeinic.

Lumea ar vrea să creadă că un dictator cu puteri nelimitate, care stă în fruntea unui Stat mare, ca Uniunea Sovietică, este în același timp și un mare conducător politic. In privința lui Stalin această premisă nu se adeverește.

In deosebire de Lenin, moștenitorul său nu este un creator politic și cu atât mai mult: Stalin nu are convingeri proprii de conduită politică. Le împrumută în toiul luptei. Preferă pe acelea care îi asigură continuarea dominațiunii. Aceasta îi este criteriul.

La începutul revoluției rusești din 1917 Stalin nu se deosebește prin nimic de Social-democrații menșevici. Abia după sosirea în Aprilie a lui Lenin și după lansarea lozincei răsboiului

civil, se schimbă și Stalin. Iată deci prima manifestare a unei atitudini împrumutate. A doua are loc în 1928.

Dela moartea lui Lenin și până în 1927 partidul comunist a fost dominat de curentul dreptei, reprezentat de Râcov, Calinin, Dzerjinschi, Buharin și susținut de Stalin și prietenii săi. Am putea numi această grupare „ruso-caucaziană".

Se luau măsuri în folosul țărănimii. Era pusă în circulație lozinca „îmbogățiți-vă fără teamă". Slăbise și lupta în contra capitalului particular.

Tocmai acest moment îl pândea Troțchi pentru ca împreună cu Zinoviev și Kamenev, toți trei evrei, să atace gruparea dominantă, învinuind-o de oportunism, de trădarea revoluției mondiaile și de transformarea comunismului într'un regim burghez.

Stalin își schimbă imediat orientarea. Spre a dezarma opoziția evreească, el își însușește punctele ei de vedere, cu unele schimbări, ce erau dictate de împrejurări și de logica evenimentelor. El anunță încetarea politicei de toleranță economică, aducându-și aminte că același lucru l'a dorit și Lenin! El proclamă o înviorare a luptei pentru comunism, pentru colectivizarea agriculturei prin colhozuri și se arată sigur de triumful comunismului într'o singură țară, chiar înconjurată de Statele burgheze dușmane.

Pentru ca totuși comunismul într'o asemenea țară să biruiască, era nevoie de sforțări speciale și de un anumit plan. Ideia planului nu este o invenție a lui Stalin. Originea ideii se trage din planul electrofîcării țării Sovietice, pe care Lenin l'a propus Congresului Sovietelor încă în 1920.

Planul trebuia să prevadă atât industrializarea, cât și militarizarea țării pentru a o face capabilă să răspundă eventualei primejdii din partea Statelor burgheze.

După primul plan de cinci ani („piatiletca") au urmat alte două, tot de câte cinci ani.

Dela 1929 a început acțiunea comuniștilor împotriva Satelor și transformarea țăranilor în colhoznici. De atunci țăranii blastămă cu disperare regimul comunist și trimit cerului rugăciuni de pieirea lui!

Astfel sub presiunea conducătorilor evrei din partid, Stalin a fost împins la o comunizare completă a vieții. Acest adevăr nu l'a putut răsturna istoria oficială, falsificată, a partidului comunist.

Opoziția a fost literalmente ștearsă din partid. Troțchi a fost exilat întâiu în orașul Vernâi și apoi în străinătate și, în sfârșit, a fost ucis în Mexic de un agent sovietic secret.

Stalin s'a întronat definitiv. Cine nu-l proslăvea, era socotit dușman și era sortit strivirii.

Cea mai mică independență în gândire era echivalentă cu trădarea. Când lui Stalin i se părea că dominațiunea lui se submineaza, se înscenau „procese", la care înalți reprezentanți

ai partidului, cei mai apropiați colegi al satrapului, funcționari sovietici și ingineri, ofițeri ai armatei roșii, toți laolaltă, aduceau un lux surprinzător de amănunte, grăbindu-se să-și pună capul sub spada Themidei Sovietice oarbe.

Teroarea îi făcea să mărturisească tot ce li se cerea. Din momentul arestării orice om devenea un prizonier, psihicește automat, fără voință. Ceea ce dorea Stalin era pentru poliția secretă sovietică sfânt.

Astfel, într'un proces din 1937, au fost împușcați mareșalul Tuhacevschi, Iachir, Uborevici ș. a. Mașina infernală de distrugere a vieților omenești nu putea să se oprească și la începutul anului următor a fost ucisă o nouă serie de comuniști cu un spirit de independență: cel mai talentat dintre comuniștții ruși după Lenin — Buharin, Râcov, Rosenholț ș. a.

Cu un neîntrecut cinism Stalin se lăuda, la 10 Martie 1939, că după fiecare execuție procentul voturilor în favoarea partidului comunist la alegeri creștea necontenit, dând la sfârșit o cifră culminantă de 99,4%, ca și cum ar fi vorba de alegeri libere, ca și cum nimeni din cei ce-l ascultau nu știa cu ce silnicie și ce presiune asupra populației se ajungea la aceste procente.

Furia comunistă n'a cruțat nici sentimentul național. Sub masca de libertate pentru limbile și cultura naționalităților, aflate sub jugul Statului Sovietic, Stalin a creat cel mai feroce centralism. In Martie 1930 a fost înscenat un proces „Asociației pentru eliberarea Ucrainei". Procesul a urmărit nimicirea naționaliștilor ucrainei. Și-au găsit moartea patrioții ucraineni: Efremov, Nicovschi, Hanțov, istoricul Hrușcoschi și alții In epoca ce a urmat până la 1938 constatăm numeroase execuții și sinucideri, atât din mijlocul populației Ucrainei, cât și din rândurile comuniștilor ucraineni, suspectați de Stalin (Scrâpnic, Liubcenco, Grinco ș. a.)

Spectacole judiciare triste, desgustătoare, amorale, care transformau judecata într'un dans macabru, au curățit bine terenul dominațiunii Staliniste, înlăturând orice primejdie pentru continuarea regimului despotic.

Figura lui Stalin apasă greu asupra Statului întreg. Ii place denunțul. Ii place lingușirea. In ultimii ani nu s'a rostit în Uniunea Sovietică nicio cuvântare, oricare ar fi caracterul ei, care să nu conțină cuvinte de lingușire grosolană la adresa lui. Il înălțau până la cer, alegând pentru persoana lui cuvinte de „părinte", „scumpul nostru", „învățătorul omenirii", „genialul" etc. Poeții sovietici îi compuneau ditirambe.

In publicațiile sovietice oficiale Stalin este presentat ca un mare teoretician al marxismului, ca un filozof social. In „Dicționarul scurt filozofic" al lui Rozental și Iudiu i s'a dat un loc de trei ori mai mare, decât lui Kant și de cinci, șase ori mai mare, decât lui Platon și Aristotel. In istoria filosofiei lui A.

Șceglov, probabil din cauza jenei, Stalin nu a fost tratat separat, ci împreună cu Lenin.

Cine însă nu știe că „marele filozof social" Stalin nu a scris în vieața lui decât câteva broșuri, care nu depășesc 50 de pagini și nu sunt din domeniul filozofiei, iar cuvântările lui de ocazie și dările de seamă, adunate în două cărți : 1) Chestiunile leninismului" și 2) „Marxismul și chestiunea național-colonială", trădează un spirit de om mărginit, de tâlmaciu al scrierilor altora, fără nici un pic de originalitate.

Timp de 10 ani Stalin s'a ocupat numai de industrializarea și militarizarea Uniunii Sovietice, sărăcind până la extrem populația țării și mai ales țărănimea.

In 1939 comuniștii ruși au crezut că bate ceasul expansiunei comuniste în întreaga Europă. Comunistul Jdanov îi sugerează lui Stalin ideea că Uniunea Sovietică trebuie să stea în afară de conflict, pentru ca la un moment dat, ambele părți fiind slăbite, Uniunea Sovietelor să năvălească, înarmată până în dinți, asupra Europei.

Dacă socoteala s'ar fi dovedid bună, ar fi putut să tresalte de bucurie de această întorsătură nouă în evoluția comunismului rus și umbra lui Troțchi. Pornind dela o singură țară, comunismul s'ar fi răspândit în lumea întreagă și Stalin ar fi strâns mâna mortului, pe care l'a trimis în groapă.

Realitatea însă a răsturnat socotelile. Fiind gata să atace, Stalin a fost nevoit să se apere.

Ultimul gest la care a recurs el spre a-și imortaliza figura de om politic, este ordinul dat armatei roșii ca la retragere să distrugă tot: orașe și sate, vieți omenești și bunuri, lăsând numai ruine și cenușă. Tocmai acum către sfârșitul guvernării comuniste se scoate și mai mult în relief barbaria, până la bestialitate, a regimului stalinist.

Iată un nou Erostrat, un Erostrat politic, care nici nu este măcar original, deoarece imită pe guvernatorul Moscovei Rastopcin, din timpul răsboiului cu Napoleon, care a ars Moscova, răspândind focul prin vagabonzi tocmiți.

Acum ideea veche se utilizează până la hipertrofie, până la „golovotiapstvon" cuvânt rus ce înseamnă aproximativ tâmpenie. Nu un oraș, ci Statul întreg să fie transformat în praf și ruină! Ne putem numai mira de profunzimea spiritului barbar, asiatic, în mentalitatea comunistă.

Ne punem, în sfârșit, întrebarea: cine este acest om, un fanatic politic sau un nebun? Un conducător, condus de evrei și demn de partizanii săi apropiați, sau pur și simplu un criminal, ce continuă banditismele tinerești, dar într'un stil incomparabil mai mare? Sau, ceea ce este mai aproape de adevăr, Stalin și-a împrumutat într'o proporție trăsături din toate aceste caracteristici?

Sfârșitul războiului ne va răspunde definitiv la această în-

trebare. Stă, însă, în afară de orice îndoială că regimul comunist este destinat pieirei. Nimic nu-l poate salva. Nici atacurile disperate ale armatei roșii, date după comanda lui Stalin pe un ger cumplit și viscol, nici șiretlicurile lui diplomatice.

Se apropie sfârșitul regimului, se apropie momentul răspunderii pentru toate crimele din trecut. Abia atunci se va vedea, cât de teribil este bilanțul guvernării acestui nenorocit fiu de cismar.

Prof. univ. AL. BOLDUR

Nocturnă basarabeană

Prin lanuri de porumb, foșnește-amurgul
Pe coasta unui deal basarabean,
Și drumul țării, doarme sub salcâmi
Cu două care dejugate lângă lan.

Doar când și când, un iepure svâcnește
Prin noaptea în vestmânt călugăresc,
Când peste toată liniștea se 'nalță
O lună, cât un samovar rusesc.

La miez de noapte, pe sub luna albă
In pâlcuri, spre Hotin se duc arcașii;
— Petrec cu alai pe Hanul tătărăsc
Ce-a văduvit de o jupâniță, Iașii.

ION LARIAN POSTOLACHE

Spiritualitatea satului basarabean sub domnia bolşevismului

Dacă ar fi să exprimăm succint obiectivul principal — am putea spune unic, — pe care l-a avut întregul sistem de propagandă şi teroare bolşevică în Basarabia, sigur că acesta nu este altul decât *slăbirea sufletului etnic local până la dezagregare şi apoi captarea lui în tiparele monstruoase ale comunismului.*

Intr'adevăr, pentru viaţa desumanizată a Rusiei Sovietice, pentru existenţa consumată în muncă de robot şi sânge din imensul organism al internaţionalismului dizolvant, spiritualitatea Basarabiei româneşti axată de cultul crucii, de iubirea de pământ şi de tradiţie naţională, reprezenta cel mai autentic pericol.

Intre cele două lumi străjuite de unda bătrânului Nistru, fiinţa adâncul unei prăbuşiri sociale; un adevărat asiatism în deslănţuire, peste care nu se putea arcui o punte de legătură fără a-i slăbi încheieturile şi deci, a-i grăbi moartea. Faptul acesta i-a obligat pe Bolşevici să aducă mai întâi forţele spirituale basarabene prin *retrogradare,* la un nivel *tolerant* dacă nu chiar sinonim cu cel din Rusia, după care aveau să se îngădue legături... normale cu metropola roşie.

Aşa se explică de ce întregul sistem de acţiuni al Sovietelor a fost dirijat cu râvnă şi hotărîre tragică spre nimicirea şi înnecarea duhului românesc din Basarabia în neantul non-valorilor comuniste.

In planul general de înăbuşire a oricărei manifestări evocatoare de slovă şi tradiţie românească, lumea rurală, lumea satelor, păstrătoarea cea mai fidelă şi mai robustă a specificului etnic, a fost obiectul unei propagande lipsite de orice omenie şi scrupul.

Nu mult după sosirea lor în Basarabia, Comuniştii au organizat în sate câte un *sel-sovet* (un fel de primărie), cu dublu rol: să dirijeze întreaga viaţă a satului şi să informeze *centrul* de tot ceiace se întâmplă neconvenabil pentru noii stăpâni.

Atât de mare era puterea acestui organism sătesc şi atât

de repede și de ușor se făceau simțite rigorile lui, încât i s'a putut observa chiar dela început caracterul polițist. Sel-sovetul avea latitudinea să hotărască zilele și felul corvezilor; admonesta abaterile slujbașilor propunând pedepsirea lor; alcătuia listele pentru deportări; organiza meetingurile politice...

Și toate aceste funcțiuni erau încredințate elementelor neasimilate vieții obștești a satului din cauza lenei, a viciilor sau a originei lor streine. Ajunsese în fruntea dregătoriilor sătești oameni care altădată formau „drojdia satului"; sărăcimea înrăită în lene și fapte certate cu morala.

Pentru răzeșul muncitor, îndrăgostit de brazdă și pătruns de amintirea eroică a timpurilor voevodale, pentru omul stăpânit de credință și libertate, această răsturnare de valori a însemnat și cea dintâi înfrângere spirituală a lui.

Intr'adevăr, mândria gospodarilor basarabeni ce cultivau din vremuri îndepărtate linia tradițională a unei moșteniri sănătoase, axată pe munca trudnică a ogorului în binefacerile căruia toți vedeau îndemnul și binecuvântarea nelipsită a Cerului, a trebuit să sufere un proces de *resemnată interiorizare*, evidentă din punct de vedere practic, în hotărîrea elementelor de rezistență ale satului de a ocoli până la refuz, orice participare la mișcarea lui.

— „In anul de stăpânire sovietică n'am putut lucra nimic pentru satul nostru, pentrucă toată viața lui era dată pe mâna nevolnicilor și pentrucă noi, care altă dată îndemnam la fapte bune pentru obștea sătească nu mai aveam nici un cuvânt — mi-au declarat unii fruntași ai satului natal.

— „Stăteam ascunși ca lupul în vizuina lui — mi-au precizat alții — de frica miliției [1]). Numai la votare, la corvezi și când ne chemau la sel-sovet ne mai vedea cineva pe ulițe, încolo, ne înghițea pământul".

Este ușor de închipuit proporția tragediei care se consuma în tăcerea silită a celor mai expresive forțe din vitalitatea satului basarabean.

Cu durere crispantă se uitau bieții săteni la avutul agonisit depe urma trudei de generații, ajuns în anul de conducere bolșevică pradă bunului plac al sărăcimei aventuriere.

Deposedarea *„culacilor"* de proprietăți a însemnat nu numai începutul decadenței lor materiale, ci înainte de toate, o grea lovitură sufletească. Li-se disprețuia cununa strădaniei lor cinstite, li-se împrăștia în țăndări belșugul încordărilor de fiece zi, rodul smuls cu sudoare trudnică pământului de atâtea ori răscolit, fapte înaintea cărora privilegiul nepăsării spiri-

1) Miliția reprezenta poliția secretă a satului. In rândurile ei au intrat codașii, sărăcimea necinstită, cea mai ușor de corupt pentru a furniza date N. K. V. D-ului și altor instituții comuniste.

tuale nu mai găsea sălaş în nicio inimă. Şi totuşi, tăceau. O tăcere înlăcrămată în neputinţă şi înviorată, mai totdeauna, de pâlpâirile speranţei în revenirea vremurilor de libertate şi cinstire naţională, după care nostalgiau toate gândurile...

Greu, nespus de greu, le-a fost ţăranilor basarabeni să-şi vadă credinţa hulită şi locaşurile de rugăciune puse la biruri mari, pe alocurea închise din această pricină — numai ca să înceteze de a mai fi citadele ale Credinţei strămoşeşti în mijlocul păgânităţii comuniste.

Creştinismul românesc, piatră unghiulară a istoriei noastre de veacuri pe acest pământ, element constitutiv în unitatea genezică a spiritualităţii etnice, se vedea ţinta unui întreg sistem de atacuri ale comuniştilor care vroiau, după asvârlirea Rusiei în haos şi sclavie, martirizarea Basarabiei româneşti.

Populaţia satelor era îmbătată cu diverse teorii şi orbită de forţa superficială a unor exemple copilăreşti. Li se demonstra sătenilor noştri, care de milenii nutresc în ascunziş de suflet, adâncimea superbă a credinţei lui Hristos şi tot de atâta vreme, adulmecă biruinţa faptelor morale asupra răului din noi şi din afara noastră, că adevăratul şef spiritual al Rusiei şi în viitor al lumii este... Stalin, că religia, unica religie a dreptăţii în omenire este... comunismul, că familia şi proprietatea sunt nişte instituţii ale *barbariei capitaliste*...

Ce luptă se va fi dat în sufletul robust al adevăratului român basarabean care la răsăritul fiecărei zile rostea o smerită rugăciune, iar la apusul ei, înainte de a-şi lăsa trupul moleşit de trudă odihnei, folosea răgazul unei clipe pentru a aduce mulţumiri şi slavă lui Dumnezeu, Veghetorul de fiece moment al gândului şi faptelor noastre pământene; cât de sguduitoare va fi fost pentru dânsul tăcerea clopotelor altădată crainici tremurători ai Sfintelor zile de sărbătoare şi însfârşit, cât de cernite vor fi trecut Crăciunul, Anul Nou, Floriile, Sf. Inviere, ale căror chemări de împăcare şi reculeasă înălţare stăruiau undeva în cutele sufletului său! Nimeni nu ştie, nimeni! Bănuim doar,că violenţa şi proporţiile acestui sbucium au fost foarte mari şi de durată, întreţinute fiind pe alt plan, de libertinajul imoral împins până la obrăznicie şi corupţie al unui tineret ispitit de zarva bolşevică.

O minoritate din rândul tineretului sătesc a fost amăgită de splendoarea propagandistică a raiului comunist hotărîndu-şi emanciparea. Tinerii din această categorie nu mai ţineau cont de vechile datorii familiare făcând să sângereze inima părinţilor obişnuiţi cu vremea când voinţa tatălui hotăra în largă măsură, drumul copiilor.

Pentru viitor, şcoala avea să toarne sufletul copiilor basarabeni în tipare strict moscovite. Nimic nu era precupeţit pen-

tru aceasta: cărți de propagandă, organizații de sport și petreceri tinerești, premii la fel de fel de întreceri și altele.

Școlarii lăsați într'o totală libertate, gustau paradisul vătămător al unei false suveranități asupra dascălului, a părinților și, credeau ei, asupra vieții. Au fost cazuri când învățătorul s'a văzut scuipat de elevi, fără a putea să ia vreo măsură în consecință, și părinți chemați de copiii lor la sel-sovet. Câtă amărăciune în inima bietului dascăl! Și câtă durere în sufletul acelor părinți!

Dar, șuvoiul spiritualității sănătoase a satelor basarabene nu a putut fi în întregime zăgăzuit. Toată teroarea hoardelor staliniste și a vânzătorilor streini de neam n'au făcut alta decât să interiorizeze în matcă, fluidul etern al vieții spirituale românești, de unde a isbucnit impetuos și pur, în clipa mult așteptatei dezrobiri.

VASILE I. CHICU

Peisaj basarabean

Prin sita cerului de iarnă
Porniră fulgii să se cearnă,
Pe dealurile dela Prut
Punți de omăt s'au așternut.

Cad fulgi ușori, neturburați
In satul meu cu cei doi frați;
Cad fulgii grei ca un veșmânt,
Cad albe fori pe un mormânt.

Și cad fulgi mulți, în rotocoale
Peste întinsurile goale,
Cu frați, ce 'noată în troiene
Spre tundrele Siberiene.

Din nesfârșitul iernii caier
Lumini se 'mvălmășesc în aer —
Intinde giulugiu de mătase
Odihnă celor morți, Hristoase!

PR. ANTON LUȚCAN

4

GIACOMO LEOPARDI

Corul morților în laboratorul doctorului Frederic Ruysch

Tu, singura eternitate, 'n care
Se 'ntoarce orice creatură,
O, moarte, 'n tine se-odihnește
A noastră veșnică natură
Nu veselă, dar izbăvită
De vechea-ne durere. Noapte - adâncă
In turburata noastră minte
Ne 'ntunecă gândirea grea ;
Uscatul duh putere nu mai are
De-a mai spera, de-a mai dori ;
Așa-i scăpat de chinuri și de teamă
Și vremurile goale, 'ncete,
Se trece fără plictiseală.

Noi am trăit ; cum unui prunc în suflet
Ii stărue dup'un vis greu
O amintire încurcată
A unei groaznice fantasme,
Tot astfel ne-amintim și noi
De viața noastră ; dar departe
De-a ne mai înfrica. Ce fost-am ?

Ce-a fost acea amară clipă
Ce-avut-a numele de viață?
Un lucru ne'nțeles și tainic
E viața azi în mintea noastră,
Așa cum și necunoscuta moarte
Apare 'n gândul celor vii.
Și cum, trăind, fugea de moarte,
La fel de jarul vieții fuge
A noastră pașnică natură,
Nu veselă, dar izbăvită;
Că soarta neagă fericirea
Și muritorilor și celor morți.

Fragment idilic

ALCET:

Melisse, - ascultă: vreau săți spun un vis
De astă noapte, ce-mi tot vine 'n minte
De oridecâteori văd luna. Stam
Cu ochii 'n stele, la fereastra casei
Ce dă 'n livadă: când, cât ai clipi,
Văd luna desprinzâudu-se; și parcă
Din cer, cu cât se-apropia 'n cădere
Cu-atât creștea în ochi-mi; și 'n sfârșit
Se prăbuși în mijlocul livezii.
Era cât o găleată; și vărsa
O spuză de scântei, ce sfârâiau
Așa de viu, ca un cărbune-aprins,
Ce-l bagi în apă ca să-l stingi, Și luna,
La fel, cum zic, în mijlocul livezii,
Incet, încet se înnegrea, stingându-se.
Jur împrejuru-i fumega și iarba.
Atunci, uitându-mă spre ea, zării
O urmă ca un licăr, o firidă,
De unde s'a desprins. Eu înlemnii,
Și nici acum nu mi-am venit în fire.

MELISSO

Să știi că ai de ce te teme, că doar lunei
Iar fi ușor să cadă 'n câmp la tine.

ALCET

Mai știi? Păi nu vedem noi des, cum vara
Cad stelele?

MELISSO

De, sunt atâtea stele,
Că mai nu-i pagubă de cade una
Și alte-o mie mai rămân. Dar luna
E singură pe cer, și n'a văzut-o
Cum cade, nimenea, decât prin vis.

(Frammenti I)

Fragment elegiac

Tot rătăcind stingher în pragul casei,
Invoc zadarnic ploaia și furtuna
Puțin s'o mai opreassă pela mine.
Și totuși vântul viu vuia prin codri,
Iar tunetu 'ntre nori vuia cumplit,
Când aurora nici nu se trezise.
O, nori și ceruri și pământ și arbori,
Iubita-mi pleacă: milă, dacă milă
Mai poate-afla un biet iubit pe lume.
O, uragan, deșteaptă-te, încearcă
O, vijelie, să mă 'nneci, pân' soarele
Pe alt tărâm n'aduce iarăși ziua.
Dar cerul se deschide, vântul tace,
Stau liniștite frunzele și iarba,
Iar soarele mi-orbește ochii plânși.

(Frammento II)

In limba română de
PIMEN CONSTANTINESCU

CRONICA

INSEMNĂRI

Modestul jubileu de zece ani de muncă în cadrul revistei noastre provinciale ne-a adus semne de apreciere şi încurajare din atâtea părţi, încât ne simţim datori să le răspundem celor ce ne-au onorat sărbătoarea, pe calea acestor rânduri.

Mulţumim din suflet celor cari ne-au remarcat munca prin articole, note şi recenzii în presa românească.

Mulţumim prietenilor cari ne-au elogiat, în scris sau verbal, serviciile aduse cauzei româneşti în Basarabia şi publicisticei ţării, revista noastră fiind o pepinieră de tineri condeieri cari au început să ilustreze scrisul românesc şi din provincie şi din ţară.

Mulţumim confraţilor cari ne-au trimis sau ne anunţă că-şi vor trimite contribuţia scrisului lor revistei în care se scoate mereu în evidenţă specificul sănătos şi românesc al Basarabiei noastre.

Mulţumim cetitorilor statornici ai revistei cari au susţinut şi făgăduesc să susţie şi mai departe, prin abonamentul lor, publicaţiunea atât de aproape sufletului, gândurilor şi preocupărilor lor de fii credincioşi ai Basarabiei.

Odată cu aceasta, ţinem să ne mărturisim gândul adânc şi de totdeauna că n'am considerat nicicând revista noastră ca o trambulină pentru servirea unor ambiţiuni sau veleităţi personale. Dela apariţie şi până acuma, „Viaţa Basarabiei" a fost revista acelora cari scriu în ea şi a acelora cari o cetesc. Şi cum a fost până acum, revista vrea să rămâie şi pe viitor.

Condeierii au avut şi au dorinţa firească de a scoate în evidenţă ceeace este specific al Basarabiei, ceeace este podoaba sufletului basarabean, ceeace aduce provincia noastră în grânarul spiritual şi cel gospodăresc al ţării noastre întregi. Aceasta ne-a strâns într'un mănunchiu dela început şi aceasta ne va ţine uniţi şi în viitor. Basarabia merita şi merită să fie în preocuparea ţării întregi; Basarabia a fost şi este datoare să vie cu contribuţia ei la gospodăria ţării întregi.

Cetitorii, la rândul lor, s'au deprins să vadă în revista noastră publicaţiunea specială, consacrată mai ales Basarabiei, cu problemele şi nevoile ei, cu trecutul şi sufletul ei modelat de istoria grea şi schimbăcicioasă, cu dorinţele şi aşteptările de mai bine dela Dumnezeu şi dela oamenii pe care Atotputernicul îi aşează la cârma corăbiei.

In programul acesta stă secretul succesului revistei noastre de până acuma. Sperăm în succes şi de aici înainte, dacă ne vom face datoria, căci inima ţării şi a provinciei va bate mereu şi totdeauna pentru tot ce e românesc, frumos, gândit şi trăit adânc. Ne-am făcut datoria mulţumitor până acuma şi vom căuta să ne-o facem conştiincios şi de aici înainte. Şi conştiinţa că ne facem o sfântă datorie faţă de neam, ţară şi provincie ne va fi cea mai mare mulţumire pentru munca noastră şi greutăţile pe care le biruim zi de zi, lună cu lună, din an în an.

V. B.

NOTE DIN TRANSNISTRIA

Dorul de a revedea locurile tinereţii mele îndepărtate, m'au făcut să întreprind o călătorie în Transnistria noastră românească.

Am cunoscut o parte din guberniile de peste Nistru-Podolia şi Hersonul pe la începutul secolului nostru, când, spre a merge din Cubolta mea natală la Chişinău, vara foloseam vaporaşele de pe Nistru, între Soroca şi Coşerniţa, iar restul anului drumul de fier Bălţi-Rezina-Slobodca-Razdelnaia - Tighina-Chişinău. In drumurile acestea, pe care le făceam de mai multe ori pe an, am avut prilejul să stau de vorbă cu ţărani moldoveni de peste Nistru şi am putut să mă încredinţez că între ei şi Moldovenii din Basarabia nu era nicio deosebire: nici în grai, nici în port, nici în credinţă şi nici în nevoile şi interesele vieţii. Dela 1906, când la Chişinău s'a înfiinţat gazeta lui E. Gavriliţa — „Basarabia", pe care o bucată de vreme am condus-o chiar personal, mulţi din Moldovenii de peste Nistru, după ce-şi isprăveau treburile în târg, veneau pe la redacţia noastră din strada Armeană, unde se abonau la gazetă şi mai stăteau de vorbă cu noi cei cari ne luasem sarcina să-i povăţuim în treburile obşteşti. Intre altele, mi-aduc aminte că la consfătuirile pe care le ţineam cu răposatul Vasile Ianovschi, deputat în Duma Imperială şi proprietar din Vadul-lui-Vodă de pe Nistru, în vederea organizării Ligei Ţărăneşti, veneau şi ţărani de peste Nistru, mai ales din aceia cari aveau livezi şi grădini pe ambele maluri ale fluviului. Aceste legături cu fraţii transnistrieni le-am reluat şi înmulţit odată cu scoaterea în 1913 a revistei şi ziarului „Cuvânt Moldovenesc", pe care o subintitulam „gazetă naţională pentru Moldovenii din Basarabia şi de peste Nistru". La strângerea acestor legături au contribuit arhimandritul Gurie Grosu, autor de bucoavne şi de cărţi religioase, care a condus o şcoală de peste Nistru, Ion Halippa, inspector al învăţământului primar din gubernia Ecaterinoslav, Justin Frăţiman, profesor secundar, Ion Murafa, slujbaş la căile ferate în Transnistria, frate al mult regretatului luptător naţionalist basarabean Simion Murafa, Ion Buzdugan, care şi-a făcut pregătirea de învăţător la Cameniţa Podoliei, Alexie Mateevici şi Vladimir Cazacliu — pe atunci studenţi la Chiev, Glavcea — doctor la Odesa şi alţii. Mai căpătam veşti din Transnistria prin acei Moldoveni basarabeni cari plecau la părintele Inochentie, cunoscutul întemeietor al mişcării dela Balta.

Aceste legături cu Moldovenii de peste Nistru ne-au impus în anul revoluţiei din 1917 datoria de a cere şi pentru ei acele drepturi de autonomie politică şi culturală pe care le revendicam pentru Basarabia, în congresele dela Chişinău şi în marea adunare dela Odesa. De altfel, reprezentanţii Moldovenilor de peste Nistru au fost în cursul anului 1917 tot aşa de hotărîţi în revendicarea drepturilor naţionale ca şi reprezentanţii Moldovenilor basarabeni.

Astfel s'a arătat tânărul inginer Ion Dumitraşcu care îi reprezenta pe moldovenii transnistrieni în Rada Ucraineană dela Chişinău, tot aşa a fost tânărul ostaş ţăran Toma Jalbă care în congresul ostăşesc dela Chişinău, a cerut cu multă bărbăţie alipirea Moldovei din stânga Nistrului la Basarabia autonomă; şi tot astfel s'a manifestat oranizatorul primului congres al Românilor transnistrieni din 17 Decembrie 1917 la Tiraspol — ofiţerul Ştefan Bulat, care cerea imediata unire a Transnistriei cu Basarabia şi România.

Dar evenimentele au fost mai tari decât dorinţele noastre ale Moldovenilor Basarabeni şi ale Moldovenilor transnistrieni. Dacă bolşevizmul din Basarabia a fost zmuls de armata română ca o buruiană rea chiar la începutul anului 1918, în Transnistria bolşevizmul s'a încuibat până la războiul de astăzi şi fraţii noştri de peste Nistru deabia acum pot să se apuce mai temeinic de creerea oranizaţiilor şi aşezămintelor de viaţă naţională, care să le

asigure libertatea și progresul râvnit de atâta amar de vreme.

Și frații noștri de peste Nistru, îndată ce au fost eliberați din robia bolșevică de armatele aliate române și germane, s'au pus pe lucru. Am avut prilej să-i văd de curând la ei acasă. M'au invitat pe mine care timp de douăzeci de ani am prezidat Comitetul pentru ajutorarea refugiaților transnistrieni în țara noastă și pe alții cari s'au preocupat de problema lor, să asistăm la inaugurarea Institutului Științific Român din Tiraspol. Am fost la această inaugurare împreună cu profesorul Onisifor Ghibu și doctorul Nicolae Lupu, fost ministru, alți invitați ne putând participa din diferite cauze.

Inaugurarea Institutului a avut loc în ziua de 14 Decembrie trecut și a scos în evidență dorința mare a fraților noștri transnistrieni de a scăpa odată pentru totdeauna de robia rusească, fie ea Țaristă, fie bolșevică și de a păși liber, alături de Românii liberi și încadrați în Statul Român liber la crearea de viață omenească, luminată de credința creștinească și cultura națională, în pace și ordine de drept, potrivit cu năzuința atâtor sute de mii de țărani pașnici, sănătoși la minte și la corp, cinstiți și harnici, cari merită demult o altă soartă de cât aceia pe care le-a dat-o țarii pravoslaviei fățarnice și dictatorii roșii ai Moscovei. Și dorința aceasta a fraților transnistrieni a scos-o în evidență nu numai d. Nichita Smochină — președintele Asociației Românilor transnistrieni din țară și nu numai d. Ștefan Bulat — președintele congresului din 17 Decembrie 1917 dela Tiraspol și a acestuia din 14 Decembrie 1941 și nu numai încercatul luptător transnistrian — doctorul Ilie Zaftur, dar și tinerii reprezentanți ai românimii transnistriene — profesorul Ion Ursu, care a vorbit în numele Românilor dintre Nistru și Bug și profesorul Dionisie Florea care a vorbit în numele Românilor de peste Bug.

Și era un lucru cu totul firesc ceiace am putut afla din discursul d-lui profesor Gheorghe Alexianu, Guvernatorul Transnistriei, la inaugurarea Institutului, și din cuvintele de ostășească vigoare a generalului Petre Dumitrescu, în prima ședință de lucru a Institutului, că guvernul României și armata țării își vor face toată datoria față de avangarda răsăriteană a neamului. Nouă, invitaților de pe alte meleaguri ale țării, nu ne rămânea decât să ne arătăm toată încrederea în așezământul de cultură națională ce se inaugurează la Tiraspol pe seama Românilor transnistrieni: personal am vorbit în numele Academiei Române, pe care o reprezentam cu delegație, d. profesor Onisifor Ghibu a vorbit în numele Universității dela Cluj și al „Astrei" dela Sibiu și d-nul Nicolae Lupu a vorbit cu multă însuflețire și ingenioasă argumentație ca unul ce a inițiat de curând un curent puternic pentru originea neamului nostru dintr'un popor praeromanic Daco-Traco-Iliric, c'o răspândire în veacurile preistorice dela Marea Caspică până în mijlocul Europei, care popor a vorbit limba ce o vorbim noi astăzi și care limbă a fost latină înainte de a ne fi supus împăratul Traian cu legiunile lui.

Și dacă lucrurile s'au desfășurat așa în ziua de 14 Decembrie, a doua zi am avut marea bucurie de a asista la prima ședință de lucru a Institutului Științific din Tiraspol, când, după conferințe ținute de prof. O. Ghibu, prof. Zizea și prof. secundar Dumitrașcu și subsemnatul, s'a stabilit că acest așezământ se va îndeletnici cu cercetarea trecutului Transnistriei, cu adunarea și studiul folclorului local și a tuturor problemelor culturale, sociale și economice, menite să ajute acțiunea de propășire a Românilor de peste Nistru. Și tot în ziua de 15 Decembrie, frații noștri transnistrieni și-au desemnat un Consiliu Național, care și-a luat sarcina de a conduce politicește poporul român din Transnistria și de peste Bug.

Acest Consiliu Național și-a ales și un Comitet executiv alcătuit din d. N Smochină, Ilie Zaftur, Ștefan Bulat, Simion Dumitraș-

cu, Ion Dumitrescu, Dominte Timonu, Pavel Iliin și prof. Zizea. Comitetul va porni de îndată la lucru având a iniția acțiunea de adunare în Transnistria a tuturor Românilor răspândiți pe atâtea meleaguri ale Rusiei și a da Transnistriei, în strânsă colaborare cu guvernământul, organizarea trebuitoare în cadrul Statului național român.

Printre aceste preocupări de însemnătate istorică pentru neamul nostru, am mai avut timpul să stăm de vorbă cu delegații țăranilor din toate județele Transnistriei ca să le cunoaștem gândurile, nevoile și doleanțele. Din schimbul de vorbe cu oamenii am putut constata că Românii de peste Nistru sânt cu atenția încordată asupra evenimentelor în curs și doresc unirea cu Statul Român, ca să poată munci și pentru neamul lor, după ce au asudat și sângerat pentru state și neamuri străine și haine. Cea mai arzătoare dorință a lumii satelor transnistriene este să scape cu un ceas mai de vreme de rămășițele bolșevizmului și a colectivizării silnice la care a fost supusă țărănimea. Din spusele tuturor am putut constata că sistemul „Colhozurilor" a ajutat întrucâtva producția agricolă, dar i-a ruinat pe țărani în folosul birocrației sovietice, foarte numeroase și hrăpărețe, și în folosul proletariatului industrial.

A treia zi de ședere în Tiraspol, am vizitat, împreună cu d. O. Ghibu, guvernământul, prefectura județului, liceul românesc mixt de curând înființat, iar seara am plecat la Odesa, unde am stat alte trei zile, punând la cale, împreună cu primarul — d. Gherman Pântea și colaboratorii săi, o universitate Populară Românească și înființarea de cămine culturale în toate orașele și satele Transnistriei. Totodată am luat contact cu lumea universitară și administrativă a Odesei și am constatat la toți dorința sinceră de a ajuta administrația românească în opera grea de reluare a vieții normale de muncă și producție.

Ne-am reîntors la Tiraspol, unde am mai stat două zile în mijlocul fruntașilor români transnistrieni și la plecare ne-am luat angajamentul să intervenim la forurile respective cu rugămintea ca să ajute Transnistria românească cu oameni de școală — conferențiari, profesori și organizatori de cămine culturale, cu preoți, cu turnee teatrale, cu filme, cu cărți și o tipografie mare la Tiraspol unde să se tipărească o gazetă românească zilnică și o revistă literară și de cultură generală pentru uzul fraților noștri români tansnistrieni.

Pan. Halippa

*

O BIBLIOGRAFIE BASARABEANĂ

Acum câtva timp, discutând cu slavistul nostru, d. profesor Petre Caraman, am fost impresionat de o frază, prin care a concretizat un vechi gând al meu:

Nivelul cultural al popoarelor se măsoară prin Bibliografia lucrărilor științifice și Dicționarele enciclopedice.

N'am să vorbesc despre țara întreagă. Mă voi referi numai la Basarabia, unde, de nenumărate ori, am arătat necesitatea alcătuirii unui Dicționar enciclopedic regional și al unei Bibliografii. Opere monumentale ca acestea, cer însă, o colaborare a multor cărturari, iar basarabenii n'au prea dat dovadă de un spirit de înțelegătoare colaborare, măcar în domeniul scrisului.

Prima lucrare bună asupra Basarabiei, apărută la 1862, aparținând lui Alexandru Zașciuc: *Regiunea Basarabiei,* se întemeia pe un bogat material bibliografic, folosit de toți succesorii săi. Prima bibliografie, alcătuită de P. Draganov: *Besarabiana,* s'a publicat în 1911—1912, la Chișinău. Deși cu multe lipsuri și erori, ca orice început, lucrarea prezintă un material interesant pentru cercetător. O completează N. Moghilianski prin lucrarea sa: *Material pentru geografia și statistica Basarabiei* (Chișinău, 1913). După Unire, o bibliografie pentru o perioadă scurtă, a încercat Al. David, iar preotul Pavel Mihailovici a publicat

o monumentală operă privind tipăriturile românești sub stăpânirea rusească (ed. Academiei, 1941).

In Iulie 1941, distrugerea Bibliotecii Municipiului Chișinău și a Muzeului istorico-arheologic-bisericesc din Chișinău a făcut să dispară principalele izvoare de periodice basarabene din trecut. Astăzi, problema cercetărilor regionale privind Basarabia, a devenit aproape nerezolvabilă, deoarece însăși Academia Română nu posedă unele din studiile importante asupra Moldovei dintre Prut și Nistru. Cu atât mai mult se impune nevoia unei bibliografii, cât de largi.

Dacă această bibliografie nu s'a realizat până acum, o piedică în plus în calea alcătuirii, a fost concepția pseudo-națională asupra izvoarelor scrise. Subliniez: pseudonațională, deoarece s'a dovedit că, cu cât se studiază mai adânc scrisul străin asupra Basarabiei, cu atât se stabilesc mai multe adevăruri interesante pentru noi, și invers — lăsând la o parte bogățiile tipăriturilor străine, de multe ori apărem lipsiți de o documentare serioasă, superficiali, descoperitori de Americi de mult călcate de alții.

În orice caz, din ceea ce a rămas în Basarabia, volumele dela Biblioteca Academiei Române, bibliotecile d-lor prof. Ștefan Ciobanu, Pan. Sinadino, și altele, întreprinzând cercetări și la Biblioteca Societății de istorie și antichități din Odessa, sper că s'ar putea alcătui un volum monumental al Bibliografiei Basarabiei, care ar sta la baza unui alt volum: Dicționarul Enciclopedic al Basarabiei, — două opere fundamentale pentru studiul complet al Moldovei dintre Prut și Nistru.

La Chișinău, am alcătuit o cartotecă, pierdută în timpul refugiului, — un început de Bibliografie a Basarabiei. Totuși, posed un material bogat în această privință, pe care-l pun cu cea mai largă bunăvoință la dispoziția oricărui cercetător. *Operele comitetului statistic al Basarabiei* (1864—1868), redactate de A. Egunov, și *Operele comisiei arhivelor din Basarabia* (1900—1907), redactate de Ion Halippa, *Revista Societății istorico-arheologico - bisericești din Chișinău*, de sub îngrijirea lui Iosif Parhomovici, revista *Viața Basarabiei*, condusă de d. Pan. Halippa, *Din trecutul nostru*, revista' mea care a apărut la Chișinău între anii 1933—1940, *Arhivele Basarabiei* revistă condusă de d-nii profesori C. Tomescu și T. Bulat, *Bugeacul*, revista din Bolgrad, condusă de d. căp. Dragomir Petrescu, și altele prezintă un foarte bogat material bibliografic, ca și studiile lui Nicolae Iorga, ale d-lor Simeon Mehedinți, Constantin C. Giurescu, Ștefan Ciobanu, Nicolae Popovschi, Alexandru Boldur, Petre Haneș, Gheorghe Năstasă, Petre Caraman, etc. Toate trebuesc cercetate, pagină cu pagină, menționându-se lucrările, titlurile lor, datele despre autori, editura și anul apariției, numărul paginilor, conținutul — în linii generale — subliniindu-se descoperirile esențiale. Numai compararea acestor lucrări va putea înlătura o sumedenie de erori înrădăcinate, de care nu sânt strein nici subsemnatul, care caut la orice studiu nou, să redau lucrurile cât mai aproape de realitate. Iar pentru trecut, sunt atâția autori de cercetat: Mitropolitul Arsenie Stadnițchi, Leon Casso, Zamfir Arbure, volumul lui Batiușcov, Stamatieștii, Sturdza, Leon Mateevici, frații Parhomovici, Nicolae Lașcu, V. Kurdinovski, Petre Manega, Anghel-Valli, Hâjdeii, Pavel Leonard, A. Krupenski, Donicești, Iațimirschi, Artur Gorovei, G. Ghibănescu, Pavel Gore, Gavriil Bezviconi, Alexis Nacu, Ștefan Davidovici, Kociubinski, Venelin, Sîrcu, P. Crușevan, Th. Holban, Ștefan Berechet, Petre Cazacu, Eufrosina Dvoicenco, Ion Pelivan, C. Tomescu, Ion Negrescu, L. Boga, Aurel Sava, D. Mincev, Gr. Avakian, Iustin Frățiman, P. Vataman, A. Ciulcu și alții.

G. Bezviconi

*

VITRINA CĂRȚII

TOM ANTONGINI: *„Viața intimă a lui D'Annunizo"* (Editura „Scrisul Românesc", Craiova).

Editura „Scrisul Rômânsc" a lansat o serie de cărți într'un foarte interesant ciclu: „Cartea de documentare contimporană". Vom aminti pe Anton Zischka, autorul operei „Pâine pentru 2 miliarde oameni", Pe A. Mayer cu „Dezastre financiare și celebri speculanți", pe Von Kühlmann cu „Diplomații așa cum sunt" pe Paul Schmitz-Cairo, cu „Reconstrucția Imperiului Arab" și mai ales pe Tom Antongini care se aliniază acestora, dăruind publicului biografia marelui poet italian Gabriele D'Annunzio. Autorul acestei „vieți intime" aduce aci materialul adunat în cei peste treizeci ani petrecuți în anturajul poetului. Un volum de 700 pagini în care biograful prezintă după documente și scrisori profilul literar al celebrului scriitor și ni-l trece prin toată gama situațiilor ce poate oferi o viață prodigioasă așa cum a fost a lui D'Annunzio. Poet de geniu, el nu-și scria capo d'operile într'un timp dat și după un anumit șablon, cum făcea, bunăoară Emil Zola, ci-și aștepta clipa aceia care avea să-i miruiască lucrarea cu eternitatea. Mare iubitor al spiritului francez, reliefând filiațiunea de sânge între popoarele latine, D'Annunzio pleacă spre Paris în calitate de simplu turist pentru câteva zile, rămânând însă șase ani — fără ca în acest îndelung timp să mai treacă hotarele spre Italia — ceeace-i determină pe mulți să vorbească despre un fictiv exil când realitatea, după mărturisirile lui Antongini, definește caracterul și antipatia poetului pentru călătorii și schimbări de locuri. Deplasările lui — subliniază biograful — au fost determinate totdeauna numai de două puternice motive: „portărelul în timp de pace și tunul în timp de războiu".

Intr'adevăr, conflagrația din 1914 îl readuce în Italia unde militează ca un fervent intervenționist, fiind idolul poporului care-l poartă în triumf după fiece discurs. Cinci ani este combatant, săvârșește eroisme ca aviator (în care timp își pierde și un ochi) iar strălucitele fapte de arme îi conferă medalia de aur a virtuții militare — disprețul față de moarte trece dincolo de sublim — și titlul de Principe de Montenevoso, efect al glorioasei expediții dela Fiume. Gabriele D'Annunzio, rivalul lui Napoleon — cum i se spunea — a fost o grandioasă figură, răsfățată de viață la maximum. Marea ispită a lui Tom Antongini de a-i reda complexul existenții, pornește tocmai din uluitoarea prodigiozitate a acestei vieți. Pentru amatorii de satisfacții, biograful afirmă că după „calculul cel mai modest, D'Annunzio trebue să fi primit, dela nașterea sa cam aproape „cinci sute mii de telegrame, un mi-

lion cinci sute mii de scrisori, patruzeci și cinci de mii colete poștale, două sute cincizeci mii de cărți poștale, trei milioane de ziare și o sută de mii de manuscrise pentru citit sau volume omagiale". — Exceptând caracterul, oarecum pueril al acestei statistici, înțelegem că numai o personalitate de talia lui D'Annunzio putea fi obiectul unei atenții de-atât de copleșitoare proporții. Universalitatea lui justifică pe deplin gestul biografului, — acest fericit Tom Antongini care poate fi socotit umbra lui D'Annunzio. Masivul volum, întregește cu divulgarea pasionată a intimității cealaltă latură publică, — atât de omagiată de toți cei care i-au sorbit parfumul. Versiunea românească a acestei patetice „vieți intime" o semnează d. Al. Iacobescu, un foarte activ tâlmăcitor de opere mari. Editura „Scrisul Românesc" merită elogii pentru aspectul occidental al prezentării din care și-a făcut o specialitate. Ciclul „Cartea de documentare contimporană" atestă aceste incontestabile biruinți.

*

PAUL SCHMITZ-CAIRO: *„Reconstrucția lumii arabe"* — Editura „Scrisul Românesc".

De remarcat faptul că harnica editură craioveană își cucerește stima prin genul unei activități ce iese din comun. Subliniam mai sus importanța acelui ciclu de aprigă actualitate „Cartea de documentare contimporană". In acest ciclu au apărut opere cu subiectul din cele mai variate domenii, catalogul prezentând un mozaic de titluri, pe cât de curioase, pe atât de interesante.

Paul Schmitz-Cairo pune în cartea sa „Reconstrucția lumii arabe" problema realizării unității arabe. Această unitate a islamismului a fost protejată în timpul răsboiului mondial de Anglia, însă cu scopuri speculative, crezând că în modul acesta slăbește coeziunea Turciei. Indată ce-a constatat însă că această unitate incomodează scopurile imperialiste ale Albionului, fosta stăpână a mărilor trecu la represalii, dar fu silită să renunțe, ba chiar să promoveze o nouă apropiere interarabă, pentru a nu-și primejdui zona de influență în Orient, tinzând tot mai mult spre Indii, mai ales că Rusia lăsa să se întrevadă o înțelegere a idealului neamurilor islamice, desigur, din aceleași considerente de acaparare ca și Anglia, prin sugestia încheerii acelui pact islamic al celor patru (Turcia, Irakul, Iranul și Afganistanul) — pact care alarmă Londra. Cei 15 ani de lupte pentru libertatea arabă au creiat între capitalele respective legături care au devenit din ce în ce mai statornice și mai vii. Centrele arabe s'au văzut acordând ospitalitate congreselor politice, științifice ori religioase, adâncind tot mai mult credința în realizarea idealului panarab. Se câștigă teren pentru voința generală în sensul de a se asigura unei Arabii mari, unite, preponderența conducerii lumii islamice. Această lume se trezește și tinde către o Arabie Mare care să-și lege „tradiția politică de puternicile state ale zorilor islamice, în secolul când Bizanțul a căzut sub asaltul Islamului", încheie Paul Schmitz-Cairo interesantul său studiu asupra lumii arabe, a cărei reconstrucție o vede ca o certitudine. Sunt înregistrate, cu competința omului cunoscător al problemelor politice, în capitole unitar închegate, toate fazele importante din viața Orientului islamic, dela prăbușirea lui, care coincide cu preludiul războiului mondial, până la agitațiile de libertate și unitate a lumii arabe.

Cartea lui Paul Schmitz-Cairo, deși de altă natură, integrându-se complect principiilor pe care se bazează acel ciclu de documentare contimporană, stă cu cinste alături de „Revolta în deșert" a colonelului T. Lawrance. Coperta, reprezentând o scenă de agitație arabă, e executată de Studio-ul din București al Scrisului Românesc. In special cea a volumului „Viața intimă a lui D'Annunzio" constitue o mare realizare artistică, editura craioveană căutând să-și depășească astfel prezentările grafice atât de apreciate.

ALEXANDRU ȘI ION ROMAN : *„Prozatorii germani contemporani”* Editura Națională — Gh. Mecu.

In prefața acestei cărți, d. Ion Sân-Giorgiu arată evoluția literaturii germane actuale. Cunoscător al prefacerilor radicale, al noilor stiluri și curente ce domină literatura. d-sa prezintă un lot de scriitori care s'au integrat marilor principii ale Reichului, între acestea ridicându-se ca un imperativ etnicismul german. Au dispărut Iakob Wassermann, Emil Ludwig, frații Mann, Ștefan Zweig și alții cu literatura lor decadentă, făcând loc elementelor pătrunse de spiritul înnoitor și care reprezintă în acelaș timp și tendințele Germaniei noui.

Proza, în special a înregistrat mari și rodnice prefaceri. Scriitorii s'au identificat cu sufletul comunității germane. Nuvela și romanul, mai ales, dă putința realizării acestui suflet bogat, cercetat chiar peste granițe și intregând într'o mare frescă aspirațiile naționale ale energicei națiuni. Rudolf G. Binding, Hans Fr. Blunck, Hans Carossa, Herman Claudius, Paul Ernst, Friedrich Griese, Hans Grimm, Moritz Iahn, Hans Iohst, Erwin Guido Kolbenheyer, Friedrich Schnack, Emil Strauss, Will Vesper și Heinrich Zillich sunt scriitorii reuniți în volumul fraților Alexandru și Ion Roman. Din opera acestor meșteri ai cuvântului, alcătuitorii antologiei au ales și redat într'o frumoasă tălmăcire câte una sau mai multe nuvele, care indică talentul și preocupările de azi ale literaților germani, înlesnind publicului nostru o atât de necesară cunoaștere.

Tinerii traducători cultivă această nobilă intenție mai dedemult, toate producțiile din volumul de față fiind cetite într'un grup de literatură și artă. Modul cum sunt tălmăcite nuvelele și procedeul selectiv aplicat, denotă că autorii și-au îndeplinit aspirațiile, închegând o carte în care găsim vibrațiile celor mai reprezentative strune germane. Producțiile sunt însoțite de interesante note bio-bibliografice. „Prozatorii germani contemporani”, în afară de scopul direct—cunoașterea esenței artei germane — aduce și un real serviciu raporturilor româno-germane care sunt într'o fază de intensă activitate.

*

MARIN RADU VOINEA : *„Asceză”.* — *Poezii* — Colecția „Convorbiri literare”.

Motivele de inspirație ale d-lui Marin Radu Voinea sunt, în majoritatea poeziilor, satul cu viața lui și natura. Pastelul iese de sub un penel abil mânuit :

„O câte cruci păzesc în satul ăsta !
Și d'aia, satul pare-un cimitir.
Plopii pălesc și'n foșnetul lor cântă
Străbunii ce-au pornit prin veacuri șir”.
(S'au dus boerii)

Nu mai puțin îl tentează pe poet trecutul și pisaniile istorice, pe care le redă cu un fidel iz cronicăresc :

„Io, Mircea Radu Voivod
Luptând și alungând păgânii,
Ridic altar pentru norod
Urmându-mi într'ăst chip străbunii.
. . . .
Dar a se ști în care an
Zidirăm (fiindcă vremea trece)
Crestă 'n stâlp Meșterul Bălan :
O mie patru sute zece”.
(Săpătură în stâlpul unei mânăstiri)

O vibrație puternică întâlnim în „Cântec din Cluj” :

„Mâinile de dureri,
Frunțile de tăceri,
Ni sunt mâinile rugi,
Ni sunt frunțile treci.
Mai fugi, noapte, mai fugi,
Mai treci, vreme, mai treci”.

Poetul e obsedat de sat și de evenimentele lui, (Nunta, Pomană, Moartea la țară, Praznicul Sântei-Mării) pe care le redă cu vers colorat și înmuiat într'un humor propriu :

„De pe cer, lumina de amiază
Plouă de orbește — și-o bătrână
Strigă lumii : — Rea ești bre !
(Și 'ngână:)
— Par'că 'n cer, colo o fi mai brează !”

Talentul d-lui Marin Radu Voinea se simte în elementul său însă atunci când trece la evocări. Poezia devine unitară și-i străbătută de un fluid care-i dă tensiune.

In bucățile *„Vatră” și „Joc mitic“* luăm contact cu posibilitățile majore ale poetului. Expresia aci e pură, neaosă, demostrând, dacă mai e nevoe să reamintim — că din elemente simple se pot scoate efecte mari. O ușoară influență crevediană — ceeace nu-i deloc dezonorant — întâlnim în bucata „In genunchi“ care amintește de „Seceta“ și Argat“ din „Bulgări și stele“. Volumul „Asceză“ recomandă un poet autentic. Dacă avem un regret, acela e că d-l Marin Radu Voinea nu întreține o legătură cu publicul, prin colaborare la revistele vremii, — care adesea publică multe elucubrații.

*

CONSTANTIN SALCIA: *„Cântece de luptă”.*

Marea acțiune armată, dictată de instinctul de conservare al națiunii, ne-a dat posibilitatea revalorificării virtuților eroice. La cot cu flăcăii noștri pe câmpiile răsăritului, el însăși un iute flăcău de prin Teleorman, — poetul Constantin Salcia a trăit din plin măreața epopee și s'a îmbătat de duhul vitejiei românești pe care o slăvește în aceste „Cântece de luptă”.

Dela versul lui Mircea Dem. Rădulescu, versul eroic din „Flacăra” antebelică, n'am mai întâlnit cadențe frumoase ca acestea pe care le descopăr în „Cântecele de luptă” ale poetului Constantin Salcia:

„Când chipurile toate sunt palide și supte
Și gândul se ridică tăcut peste ruine,
Primește, Doamne 'n ceruri, alăturea de Tine
Pe toți ostații noștri cari au căzut în lupte”.

(Rugă pentru ostașii căzuți)

sau:

„Bate vântul peste Nistru, peste șes,
Aur verde, grâu bogat pentru cules,
Tot argintul din licoarea apelor,
Brazdele 'mpletite 'n gura sapelor.

(Cântec de peste Nistru)

Volumul conține 14 poezii, limpezi și dinamice ca chiotele flăcăilor la asalt. Din fiecare bucată transpiră esența creației artistice, dragostea de țară, de avuțiile pământului ei sacru și sfintele legături de celelalte mari podoabe ale sufletului care se jertfește:

„Te simt aproape, mamă, cu fiecare gând,
Și port adânc în suflet figura ta duioasă,
Când se aude moartea prin aer șuerând,
Tu mă păzești cu fruntea-ți atât de credincioasă.

Să nu plângi niciodată dac'am căzut în luptă
Sau amintirea scumpă să-mi depeni cu tristețe
Mândria să se 'nalțe din inima ta ruptă
Și jertfa mea să-ți fie toiag la bătrânețe.

(Scrisoare depe front)

Cald inspirat de atâtea elvânturi plămădite într'o confraternă dragoste și abnegație, poetul glorifică patetic dăruirea ostașului român:

„Prin ploaia de obuze-a mers mereu
Cu camarazii 'n rând, luptând din greu
Știa că la sfârșit Conducătorul
O să-i mărească cu ceva ogorul.

„Dar un oțel i-a sărutat privirea
Și l-a culcat cu fața 'n bolovani.
Vor trece zile și vor trece ani..
Ion o să se plimbe prin ogradă,
Sau printre foi ce vor sbura ușoare
Pe ulițele galbene de soare,
Dar el nimic, nimic n'o să mai vadă.
In gândul lui va răsări mereu,
Credința pentru neam și Dumnezeu
Și 'n pleoape o să-i joace bucuria
Că i-a fost dat și lui să viețuiască.
Să știe iarăși mare România
Și liberi toți în țara românească”.

(Ion)

O astfel de poezie, turnată în aurul celor mai pure expresii, e sortită să emoționeze multe suflete. „Cântece de luptă", definesc un nou sector de sensibilitate a „Năvodarului de stele", care e poetul Constantin Salcia.

Octav Sargețiu

*

PETRE GHIAȚA: „*Valori conducătoare*" (Ed. Ideia. București 1941).

In curgerea istorică a vieții popoarelor, epocile de echilibrare și de mari înfăptuiri sunt dominate în genere de pofilul unei singure personalități ori al unui grup de personalități, care stăpânind la un moment dat energia maselor, hărăzesc națiunilor respective un destin victorios.

Alexandru Macedon, Traian, Bismark, Napoleon... iar în zilele noastre, Hitler, Mussolini... sunt și rămân câțiva din marii făuritori de istorie universală.

Deși ridicați cei mai mulți. din mediul de jos, ei au realizat eforturi sociale și au dobândit deslegări în stare să uimească lumea, numai datorită faptului că s'au dovedit a fi posesorii unei neobișnuite *clar-viziuni în descifrarea viitorului politic și a unei puternice structuri morale.*

Popoare înfrânte și silite la exterminare cum a fost cel german, au reușit să renască printr'un urias proces de întărire etnică, dirijat de forța vizionară și de autoritatea etică a conducătorilor, până la limita putinței de eliberare și chiar dincolo de acestea.

Alte state, cum a fost cel francez, deși s'au bucurat de avansul unei păci de învingători, au căzut într'un timp relativ scurt, victimă unei guvernări corupte și greșit inspirate In două decenii numai ordinea europeană dictată dela înălțimea unor împrejurări net favorabile Franței și aliaților ei, s'a transformat într'o mare înfrângere.

Este rezolvarea necesară a unei antiteze de proporții nebănuite în istoria globului: *elitele conducătoare asigură națiunilor pe care le organizează și reprezintă, dreptul la o existență larg umană, cu toată opoziția crispantă a neamurilor decăzute în însăși suveranitatea lor.*

La noi, istoria politică a ultimului deceniu se caracterizează prin lipsa unei capacități de sesizare a evenimentelor în miezul lor permanent, fapt care a orientat fenomenul nostru politic în planul sterp al formelor goale de substanță etnică. Și consecințele acestei pseudo-guvernări n'au întârziat să se arate atât în dezagregarea pe punctul de a se produce, a vieții noastre interne, cât și în prăbușirea granițelor țării, pentru a căror refacere a trebuit un nou capital de jertfă.

Defectuoasa funcționare a vieții noastre sociale din ultimii zece ani este rezultatul unei lipse în spațiul de conducere al statului. Am fost privați în locurile de răspundere, de ceiace d. P. Ghiață numește *valori conducătoare.*

Personalități înzestrate cu un perfect echilibru moral și cu antene sigure în desfășurarea viitorului. „Efectele aproape catastrofale pentru țară simțite de întreaga comunitate românească, își au obârșia în primul rând, în lipsa „dealungul acestui deceniu", a unei pături de *valori conducătoare,* care să făurească acestui neam ca altădată, destinul lui firesc. Absența acestor *valori a* făcut cu putință *experimentarea pe viu* a unor concepții politice și etice, care n'au avut nimic comun nici cu structura spirituală și morală, nici cu realele interese ale poporului românesc. (p. 12). După mai multe generații călite în luptă și înălțate de ideal, purtate pe drumul încercărilor și a biruințelor, a căror ultimă efigie a fost întregirea din 1918. de oameni care s'au „integrat perfect numai năzuințelor și intereselor esențiale ale românismului", poporul român a avut nenorocul să suporte mai cu deosebire dela 1930 încoace un sistem de guvernare fondat pe alte temeiuri, decât *selecția riguroasă a valorilor, cinstea și demnitatea etică.*

Putința ascensiunii rapide în ie-

rarhia demnităților cu caracter public a dat naștere în ultima decadă unui servilism de dimensiuni maxime. Credințe și opinii, legăminte și fapte, tot ceiace constitue farmecul și trăinicia unei vieți de autentică ținută umană, era părăsit cu nejustificată ușurință, la ordinul zeului unic *Mărirea*. Așa numitul front al renașterii naționale reprezenta cea mai perfectă contradicție între pătura conducătoare și popor, între destinul eroic al neamului și voința de parvenire a *„neofiților dictaturii albastre"*. Pentrucă avea o construcție fundamentală pe alte temeiuri decât conștiința măsurii, spiritul de înțelegere și dăruire, cerut de marile comandamente naționale.

„Timorare, dar nesăbuit de ajungere și ghiftuire materială, extirparea oricărui simț al măsurii, anularea oricărui instinct de orientare politică limpede și surdinarea oricărei vibrații pentru soarta acestui neam — iată caractelele dominante ale unei epoci, stăpânită de demonul imoralității". (p. 17).

Și toate acestea pentrucă ne-au lipsit, sau în orice caz, au fost înlăturate dela cârma țării adevăratele valori conducătoare.

Esențial în topografia omului destinat să ajungă conducător este *„temeinicia structurii sale morale și perspicacitatea simțului politic"*. Sprijinit pe aceste două pârghii, insul respectiv urcă până la puntea de comandă. dela înălțimea căreia scrutează aurora nației sale. Valorile conducătoare aduc posibilitatea devenirii lor în complexul fizicopsihologic ereditar. Ele sunt înainte de toate, produsul unei variații fericite în geneza și în desfășurarea ulterioară a unui individ. De aici deosebirea tranșantă pe care o face d. P. Ghiață, între elita conducătoare și elita socială. Ultima fiind reprezentată prin oamenii de știință scriitori, literați, tehnicieni, etc., a căror formație de obicei în sens unic, rămâne în mare parte tributară procesului educativ și muncii în domeniul ales.

Elitele sociale constitue forțe productive pe domenii limitate. Optica lor înbrățișează profunzimea unui ecran cu marginile nu prea întinse, pe când valorile conducătoare au capacitatea de a topi într'o sinteză viabilă întreg potențialul ansamblului statal.

Nu trebue totuși, să subestimăm aparatul unei pregătiri temeinice în definirea elitelor conducătoare. O bună îndrumare „în deosebitele ramuri ale vieții sociale dă spor de prestigiu, celeilalte, încredere anticipată în opera de guvernare a acestora" (p. 32). Educația și cultura sunt deci, o garanție în plus, pe lângă ușurințele înăscute, la valoarea conducătorului autentic.

Din punct de vedere politic adevăratul conducător dovedește o neobișnuită putere de sezizare, de analiză și de fecundă soluționare a marilor probleme care se pun vieții de stat. El ancorează în miezul realităților înaintea omului obișnuit, anticipând deslegări și fapte al căror unic rost este armonizarea energiilor pe drumul unei evoluții fără sdruncinări anarhice.

Grație tenacității morale, conducătorul de marcă își ia întreaga răspundere a faptelor atât în fața istoriei, cât și în fața propriei conștiințe, disprețuește lașitatea, totdeauna căutând —în pofida oricăror greutăți și riscuri — să domine și să abată valul împrejurărilor în folosul nației pe care o slujește. Valorile conducătoare, spre deosebire de pseudoguvernanți, merg în apărarea drepturilor neamurilor până la jertfa totală. Deoarece: *„Popoarele care știu să moară, apărându-și vitejește existența, își afirmă ireductibil dreptul la viață liberă"*.

Pilda lui Petre Andrei, fostul ministru al Ed. Naționale și aceia a lui Ionel Brătianu luate ad-hoc de d. P. Ghiață, verifică seriozitatea teoriei d-sale cu privire la valorile conducătoare.

Intr'adevăr Petre Andrei a fost un gânditor de ample resurse și un cercetător asiduu al problemelor de tematică socială, care se putea integra strălucit în rândul elitelor de acest soi. I-a lipsit însă clar-viziunea și suportul moral care au făcut din Ionel Brătianu un conducător de superlativă ținută.

Regimul dictaturii albastre au reuşit să biciuiască în fostul profesor ieşean tocmai partea negativă a personalităţii transformându-l până la urmă, într'o victimă a propriei lui slăbiciuni.

Ionel Brătianu din contră, cu toată opoziţia boierilor latifundiari din parlament, a impus reforme cu caracter agrar, social şi politic de nimeni înfăptuite până la el, iar când o anumită conjunctură a evenimentelor din 1916 i-a prilejuit un eşec trecător pe terenul luptei de dezrobire naţională, acest mare conducător întâmpina astfel nedumerirea şi neîncrederea: *„Nici înfrângrea aceasta trecătoare nu m'a surprins. O inscrisesem între ipotezele posibile ale bătăliei în care ne-am angajat. In clipa de faţă, n'aş putea, raţional, să vă dau argumentele biruinţei finale, dar v'o repet: aveţi dreptul să mă ucideţi cu pietre, dacă nu vom câştiga războiul, dacă nu voi împlini idealul pentru care s'a jertfit neamul nostru!"* Anul 1918 a confirmat ceiace mulţi contemporani n'au putut vedea odată cu Ionel Brătianu: *unirea tuturor Românilor, prin biruinţa oştirilor noastre".*

Apariţia valorilor conducătoare în existenţa unui popor nu este condiţionată, cel puţin aşa se ştie până acum, de nici una din legile biopsihice cunoscute. Ele se ivesc spontan, graţie *„unei schimbări brusce, intervenită în mecanismul funcţional al structurii psiho-fizice"*, individuale şi nu respectă ordinea normală a eredităţii în transmisibilitatea acestor schimbări. Urmaşii elitelor conducătoare sunt în genere, oameni obişnuiţi, deseori mediocri, dacă ne gândim că ei beneficiază de strălucirea iluştrilor lor înaintaşi.

In evoluţia reală a vieţii, valorile conducătoare şi elitele sociale menţin o colaborare strânsă. Primele deschid albia progresului colectiv în realizarea căruia elitele sociale se dovedesc a fi instrumente de primul ordin.

Certitudinea victoriei în momente de grea cumpănă naţională nu o pot da însă decât elitele conducătoare, pentru susţinerea cărora teoria d-lui P. Ghiaţă este mai mult decât un valoros îndemn.

Vasile I. Chicu

*

GHEORGHE A. C. CUZA: *„Bugeacul"*, Iaşi. — Editura „Cetatea Moldovei", 1941, 300 pagini, 125 lei.

D. prof. Gh. A. C. Cuza continuă opera de animator naţionalist al culturii în Iaşii Voevodali. Este o succesiune ce trece dela patriarhul naţionalismului — A. C. Cuza, care, în pragul celor 85 ani de viaţă, îndrumează personal activitatea culturală a Moldovei, a Iaşilor şi a harnicului său fecior. Intre altele, fericita colaborare dintre tată şi fiu ne prezintă, la Iaşi, excelenta revistă „Cetatea Moldovei", iar pe lângă revistă s'a format şi o editură, care ne prezintă un volum remarcabil, consacrat în întregime unui colţ al Basarabiei, Bugeacul. Sunt însemnările din drum, care, lăsând la o parte latura lor politică din 1937, zugrăvesc cu un farmec deosebit unduirile de neamuri şi lanuri din Sudul Basarabiei. D. prof. Gh. Cuza are un dar remarcabil de povestitor, descriind în cuvinte simple dar sugestive, psihologia populaţiilor, imaginile pitoreşti, trecutul istoric, bogăţiile naturii şi românitatea Basarabiei noastre. Orice capitol este o frescă din peisajul sau trecutul Bugeacului, care nu scapă ochiului pătrunzător al vizitatorului. Valurile Dunării îl aduc la Ismail. In părţile Tigheciului, poposim la Cahul. Din Tighina, autorul porneşte în satele Găgăuzilor. O admiraţie se observă faţă de coloniştii germani din Bugeac. Umbrele Cetăţii-Albe îi inspiră autorului unele din cele mai splendide pagini din volum. Şaba. Bugazul şi Marea. Pe şleahul întoarcerii — ne însoţeşte mereu autorul. Dar sunt numai titluri de capitole, însă cartea trebue citită în întregime şi gustată, deoarece e destul s'o deschizi, ca să n'o mai laşi până nu ajungi la ultima pagină, regretând că viaţa romanţată a Bugeacului se opreşte aici. In împrejurările actuale, după un şir întreg

de schimbări radicale în traiul Bugeacului Românesc, volumul d-lui prof. Gh. Cuza este un document istoric, care va servi de multe ori ca o ilustrare vie a celor văzute de un martor dintre aceia, care din timpul lui Herodot până la Guillebert de Lannoy şi — astăzi — profesorul Gheorghe Cuza, au vizitat stepele dintre Nistru, Dunăre şi Prut.

G. Bezviconi

*

IONEL TEODOREANU : *„Tudor Ceaur Alcaz" II.*

D-l Ionel Teodoreanu nu lipseşte din nici un sezon literar cu un volum nou.

Spunea în despre prima parte a romanului că este o carte fără subiect şi fără caracter definit cel puţin al eroului ei. S'ar putea ca lipsa înseşi a unei definiţii să fie una...

Il lăsasem pe Tudor Ceaur Alcaz-Coca Duduş îndrăgostit de Nina, secretara „Domniţei" intrată neaşteptat în viaţa lui după un şir de peripeţii de peste 300 pagini din care, cu toată răbdarea noastră şi nădejdea de a descoperi un subiect nu rămânem decât cu metaforele şi cu satisfacţia ce nu ajunge, — a stilului neobosit şi exuberant al autorului.

Noul volum, până la pagina 230 aproximativ, nu mai are nimic de-a face cu trecutul şi nu reprezintă o continuitate a desfăşurării acţiunilor, (pentru că-s mai multe acţiuni, romanul tinzând la o frescă a timpului frământat prin care străbatem). Ni-l aduce pe tânărul sublocotenent de cavalerie Tudor Ceaur Alcaz, depe zona Maramureşului, în trecere spre Vornicenii părinţilor, în Bucureşti la casa părintească a camaradului său Petruş Dănescu, casă de oameni frivoli unde nimic nu iese la iveală valabil cizelat. Aici apar alţi eroi, lume nouă printre care Tudor se învârte familiar şi spiritual şi unde se 'ntoarce — după ce dă o raită acasă, la ţară, — cu un coş de papură plin cu mere Ionathan, pentru Ancuţa, sora lui Petruş, care-l iuebşte.

Am străbătut astfel trei sferturi din volumul al doilea al romanului cu nerăbdarea de a descoperi un nucleu central în jurul căruia să se 'nvârtă, ca'n jurul unei axe acţiunea, dar paginile au trecut şi trec mereu nelăsându-ne decât metafore şi iar metafore cari singure doar mai susţin interesul, dispoziţia de a-l ceti. Şi mediul şi personagiile se 'neacă în florile compoziţiei:

Un tânăr profil grec este: „amintire a aburirei dulci a adolescenţilor sculpturei greceşti", mama Oanei „prin dragostea Oanei devenea treptat mama lui Tudor altfel decât prin hazul de a fi mama gluma a glumei-băiat" iar toamna bucureşteană cu nucul dintr'o curte şi cu soarele răsfrânt în strugurii viţei dela balcon, e întovărăşită de răsunetul „cu o identitate dusă până la stridenţa biologică a ţipătului, a lamei unui fierăstrău mecanic".

Revelările atât de personale ale întoarcerii în timp te fac să te vezi: „ca după o întoarcere din vacanţă la începutul anului şcolar, când abea îţi recunoşteai odaia, când te întâlneşti mirat cu tine însuţi în oglinzile de-acasă..." iar tânărul care o aştepta pe Oana înaintea lui Tudor, dimineaţa, trimiţându-i violetele obicinuite, este anunţat florat de ele, cari: „vesteau acelaşi lirism punctual, asociat în aşa măsură cu aducătorul lor încât Oana avea impresia ingrată că violetele încep să poarte ochelari rotunzi ca şi-ai aceluia care o aştepta sub nuc, cu inima spre fereastră".

Tudor Ceaur Alcaz a avut un incident în trenul dela Bucureşti cu Armand Horovitz, maestru al Baroului Ilfov, pe care l-a auzit debitând uşurinţe ovreieşti despre Patria care-l hrăneşte. Suspendat între vagoane, de braţele tânăr corective ale lui Alcaz, câteva teribile clipe, — ovreiul, concentrat cu grad de locotenent îşi dovedeşte tupeul rassial printr'un proces la Curtea Marţială în care eroul apare învinuit nu de atentat ci de „insulta superiorului". Volumele d-lui Teo-

doreanu se încarcă cu pitorescul lor documentar, prin prezența nelipsită a unui tip semit.

Zugrăvește atât de bine caracterul ovreiului cuibărit în casa românească a neamului încât, tipurile d-sale ca: Ioil Hună, Samuel Fițig și alții stau alături, fără scădere, cu Leiba Zibal, spre exemplu.

In volumul de față însă avem un tip de evreu răsărit: e cineva; învârte chiar resorturi importante în lumea conducătoare, nu mai este slugarnic și viclean cu prudență. Păcat că nu asistăm în cursul volumului la o dreaptă pedepsire a obrăzniciei iudaice. Procesul se clasază, numai.

Il întâlnim apoi pe Tudor Alcaz retrăgându-se din Basarabia cedată umilitor de „fanarioți", — în fruntea escadronului și căzând sub glonț jidovesc la Ungheni, rănit în coastă.

Vestea necontrolată și gratuită a morții lui, provoacă moartea Ralucăi Alcaz, „Domnița". La înmormântarea ei, apare Nina. Reîntoarsă dela Paris, pune în joc toată perfidia spre a capta averea Alcazilor prin „Duduș", care, însă condus de instinctul neamului Alcaz și de geniul bun al Mirunei, se logodește cu Oncuța.

Coherența cu care-și scoate la capăt volumul după obișnuitele ocolișuri florale și întortocheri delicate uneori și prețioase altele — este una din calitățile de povestitor a d-lui Ionel Teodoreanu. Romanul se alătură întregei producții de până acum din el nerespirând nici un pic de „epic".

Grigore Rugescu

*

G. T. KIRILEANU: *„Hotarnica răzășilor dorneni"* 1800-1801. Extras din revista „Apostolul" din P. Neamț pe 1941.

D. G. T. Kirileanu, cunoscut prin edițiunile operei lui Creangă, este un laborios răscolitor al trecutului moldovenesc, pătimaș cercetător de documente din care viața vremurilor apare adesea în tragica-i lumină.

In extrasul de față, d. G. T. Kirileanu ne face să trăim *„Cruntele suferinții îndurate de răzășii dorneni"*, prin publicarea documentului original din 6 Ghenar 1801 — hotărîrea Divanului Moldovei întărind lui beizade Alexandru Ipsilant satele Dorna, Șorul și Păltinișul. Domnii fanarioți luaseră obiceiul de a considera drept domnești moșiile fără hrisoave de danie, cu scopul bine determinat de a dispune de ele după bunul plac, deși, după cum scrie d. G. T. K., acele bunuri fuseseră stăpânite de săteni încă anterior descălicatului. Astfel procedă Constantin Ipsilant Voievod, care dărui fiului său Alexandru — eteristul — satele de mai sus, stăpânite de răzăși.

Ipsilant cu familia trecând în Rusia, moșiile dornene au fost lăsate în seama vecinului său mare logofăt C. Balș, apoi în grija lui Sandulachi Sturza, iar ambii voiau să-l îndepărteze de pe moșie pe Gh. Leondari, căruia i-s'au vândut ținuturile dornene cu 40.000 lei, în 1809. In 13 Oct. 1809, Divanul întărește cumpărarea moșiilor dela Sandu Sturza de către C. Balș, urmând apoi severe măsuri de constrângere față de răzășii recalcitranți boerescului. Preoții și poporenii au protestat energic contra încălcării drepturilor sfinte răzășeșști, ceeace le-a adus închisori și amenințări.

Subt ocupație însă (1806—1812) s'a hotărît că locuitorii dorneni nu datoresc decât 12 zile lucru pe an și vânzarea băuturilor. In 1812 și 1813 oamenii iarăși se plâng, în 1812 chiar cu iscălitura mitropolitului Veniamin, dar Divanul opiniază că-i dreptatea de partea cumpărătorului Balș. Anaforaua lui Alex. Calimachi, din 1 Oct. 1813, recunoaște pe lângă legiuita stăpânire a lui Balș — și *„drepturile răscumpărăturii"* din partea oamenilor, dar numai subt Mihail Sturza dornenii — ajutați de domnitor — și-au putut răscumpăra propria lor moșie, plătind fraților Balș enorma

sumă de 12.000 galbeni. Dar, momentul caracteristic al necazurilor domeniilor a fost învoiala din 27 Martie 1837 dintre vânzători și răzăși, care iscăliră următoarea declarație de „umilitoare pocăință", de unde ne mulțumim a reda aici un crâmpeiu, spre buna cunoaștere a vremurilor:

...*rămâind cât se poate de adânc pătrunși de o adivărată căință pentru rălele noastre întrebuințări cu judecățile precum și cu înpotrivirile prin care am supărat nu numai pe proprietari, adică pe părintele dumilorsale și pe dumnealor, dar și pe însuși Divanurile și pe Domnii ce după vremi au ocârmuit această țară. Acum ne-am luoat dreptele măsuri! Nu-am tras pentru totdeauna dela fața a tot felul de giudecăți și cunoscând cu toții dreptățile dumilorsale boerilor Bălșăști că sânt adică dumnealor vecinicii și legiuiții proprietari acestor moșii, am căzut în sfârșit cu rugăminte către pre milostivul nostru Domn ca prin chipul ce înalta sa înțălepciune va găsi de cuviință să înduplice pe dumnealor boerii Bălșăști a ne vinde aceste moșii noă pe veci.....*

Și-au mai urmat alte necazuri pe capul bieților dorneni, astfel că d. G. T. Kirileanu — sincer iubitor al minunatei văi a Bistriței — unde s'a născut — încheie cu drept cuvânt: „*Se sparie gândul și se încrâncenă inima când cetești asemenea documente în care ți-i dat a vedea până unde poate merge lăcomia și răutatea omenească!*" Nu mai puțin elocvent este și apelul final: „*Tinerimea de astăzi, luând cunoștință de atâtea suferințe îndurate de moși strămoși, va prețui cred mult pământul, casa și gospodăria lor*"....

Lucrarea d-lui Kirileanu mai cuprinde textul scrisorii celor 38 boeri împreună cu Mitrop. Iacov și episcopii Veniamin și Gherasim, care adeveresc „*stăpânirea luminatului Beizade Alex. Ipsilant pe tot hotarul moșiei Dorna „Șarul și Păltinișul de la Ținutul Sucevii*"; de asemeni se dă Hrisovul dela M. Sturza, din 23 Dec. 1837, pentru răscumpărarea moșiilor dela frații Balș.

„*Hotărnicirea răzășilor dorneni*", dată la iveală de d. Kirileanu, cuprinde doar o picătură din drama răzășilor moldoveni, oferind un clasic exemplu de luptă între bunul plac și drepturile consfințite asupra gliei străbune.

Despre familia Leondari, a se vedea excelenta lucrare a d-lui G. Bezviconi: Boerimea Moldovei dintre Prut și Nistru", București 1940, Ed. Fundațiilor R[illegible]ale.

*

LECA MORARIU: „*Țara Scaunelor de Domnie.* — (Cernăuți, 1941).

D. Leca Morariu, trainic legat de vrăjitul pământ domnesc al Bucovinei sale natale, ne dă în „*Țara Scaunelor de Domnie*" o sărbătorească frescă a ținutului despre care cu drept cuvânt Dimitrie Onciul spusese că este „*țara clasică a trecutului românesc propriu zis*".

Autorul evocă fugar dar viu colorat domneștile și boiereștile ctitorii, mânăstirile de artă unică, voivozi, domnițe, boieri, vlădici, turnuri slăvite și marile morminte presărate în peisagiul încântător al Țării Fagilor.

Sfârșitul paginilor de litanie închinate Bucovinei prin pana d-lui Leca Morariu aduc tocmai ceeace se cuvine să accentuăm mai mult:

— *Dar Bucovina nu e numai Țară între Țările Moldovei, ci prin acelaș trecut de slavă al ei, e loc de lumină largii lumii de pretutindeni.*

Să ne aducem aminte d. p. ce credea (la 1913) marele dascăl german dela Viena Josef Strzygowski despre minunile ei de artă religioasă cari răspund cu numele ca Voronețul, Mânăstirea-Humorului, Vatra-Moldoviței, Sucevița și celelalte. Pictură ca aceasta — spunea Strzygowski „nu ne oferă altă țară din lume".

„Cine se ostenește să pătrunză în aceste cicluri de icoane..., recunoaște neapărat greșeala de până acum a investigației științifice, care în aceste frescuri a văzut nu-

mai un răsad al artei athonite". Dimpotrivă: „nu atât Athosul asupra Moldovei, pe cât marea cultură care-o deţinem noi... în mânăstirile Bucovinei, a trebuit să repercuteze asupra Sfântului Munte".

Aşadar: Nu noi dela Muntele Athos, ci marea artă a Sf. Munte dela noi a învăţat — ne învaţă (la 1913) profesorul de istoria artelor dela universitatea Vieneză"!

Numeroase şi elocvente clişee împodobesc broşura d-lui L. Morariu, a cărei vie patimă pentru Bucovina părintească se arată rodnică pentru cultura românească.

Aurel George Stino

REVISTA REVISTELOR

Româneşti

REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE. Anul IX, Ianuarie 1942.

D-l D. Caracostea îşi dovedeşte prezenţa activă în postul de conducător al Fundaţiilor. După ce a trimis la plimbare o serie de critici, solid ancoraţi în bugetul revistei, ca să deruteze sufletul românesc cu teoriile lor despre artă, — iată-l deschizând drum larg tineretului scriitoricesc. In numărul acesta, exceptând câteva nume de scriitori vârstnici, — domină talente proaspete care pot, astfel, să ia contact cu marele public, sporindu-şi încrederea prin satisfacţia prezenţei într'o tribună de prestanţă.

Despre „Expresivitatea limbii române" — una din nobilele d-sale obsesii — scrie d-l D. Caracostea. „Mărturisiri"-le d-lui Nichifor Crainic, făcute la Facultatea de litere din Bucureşti în 1932, în cadrul unei serii bine organizate, au o dublă valoare: documentară şi literară. Aflăm aci o bogăţie de amănunte intime privitor la obârşia, suferinţele şi modul de a crea al poetului.

Sonetele d-lui Ion Pillat se recomandă singure prin frumuseţea lor zămislitoare, cum se desprinde din această

PĂRERE

De-ai suferi cumplit, n'ai ţipa tare,
Adâncul tău cu umbre nu-l sporeşti;
Decât luceafărul pe bolţi cereşti,
Un foc de târlă noaptea e mai mare.

Preferi — o ştiu — deplina 'ntunecare
E greu în miez de zi să ne orbeşti;
Prin umbră doar eşti mit, de te 'nveleşti
In ea întreg: viers, patimi, cugetare.

Eu unul, voi rămâne azi ca ieri
Dăltuitor de vorbe vii în soare,
Limpezitor de rodnice tăceri, —
Sau în umbriri albastre de nopţi clare,
Cu sufletul pe apele din cer,
Adunător de râuri de cleştare.

Numele celorlalţi colaboratori: I. V. Spiridon, Mircea Streinul, George Voevidca, George Popa, Virgil Birou, Ovid Caledoniu, Ion Frunzetti, Al. Popescu-Telega, Nunzio Coppola, Perpessicius (onestul critic din toate rândurile), Petru P. Ionescu, Olga Caba, Adrian Maniu, Al. Dima, Petru Comarnescu etc.

Avem impresia că, dela acest număr înainte, Revista Fundaţiilor Regale, înţelegând imensul rol ce-i incumbă, va apropia elementul tânăr care nu va coborî cu nimic prestigiul publicaţiei, dar care va împrumuta ceva din aureola ei, însângerării atâtor visuri care s'ar tăinui zadarnic.

*

RAMURI — Anul 33 — Iulie—Decemvrie 1941.

Craiova nu şi-a desminţit niciodată faima de cetate culturală

Veghează aci un lot de cărturari, propagând un scris onest şi care nu-i lipsit nici de acea ardere misterioasă, reclamată de artă. De această artă a avut de multeori parte, în lunga sa existenţă, revista „Ramuri". Ultimul număr se întinde pe 6 luni, făcându-ne, întrucâtva, impresia de oboseală, în apariţie, pentrucă fondul e străbătut de nervul necesar unei publicaţii.

Vizitându-şi mai des cetitorii, revista „Ramuri", — care ar fi păcat să intre în somn letargic, — ar imprima actualităţii literare ritmul răscolitor al valorilor locale. Numărul acesta adună într'un sumar variat şi interesant, câteva nume consacrate, lângă care stau curagioşi cu producţiile lor şi tineri olteni. Despre „Semnificaţia filosofică a artei", scrie d. Tudor Vianu, autorul recentului studiu „Arta prozatorilor români", apărut în editura Contmporană. Ii urmează poetul Ion Minulescu. „Romanţa orientală", e într'adevăr o poezie — ca de altfel toate minulescienele poezii — fără nici un fond, sau dacă vreţi un fond banal, dar artistul care zace în acest masiv reprezentant al simbolismului român, scoate efecte mari:

„In care zi din calendar
Şi'n faţa cărui mic bazar
Dintr'un oraş oriental
Ne-am întâlnit
Şi ne-am iubit
In visurile noastre doar,
Ca 'ntr'un final de carnaval ?.."

Profesorul Scarlat Struţeanu publică „Ptochocratismul lui I. Heliade Rădulescu" — fragment dintr'o „Istorie a literaturii române" în curs de apariţie. D-l M. D. Ioanid, pe care-l ştim autorul unui volum de nuvele, a trecut la vers, fără să izbutească a ne face să i-l preferăm prozei. Poezia populară rămâne un vast câmp de speculaţiuni la îndemâna fiecăruia, ultimul care ancorează în el fiind d. T. Păunescu-Ulmu. Poezia „Bun rămas" (bun rămas poeziei?!) nu recomandă în d. C. D. Papastate o liră nouă, ca şi „Rânduri pentru tine" ale d-lui Marin Gaisseanu. Remarcabilă, în schimb, proza lui Nicolae Al. Lupului. „Scrisoare din ţară străină" (Ucraina) a d-lui Ion Mara ar fi foarte frumoasă dacă nu l-ar aminti cu factura versurilor şi tonul specific pe N. Crevedia, din acea superbă poezie „Străinităţi":

„Ce vânturi rele, ce câmpii..
Apusul nu se lasă spre fântâni,
— Adevărată ţară de păgâni!
Nu-i o troiţă, un colţ de busuioc ori iasomie..
Paralele le-a înodat în colţuri de ştergar.
M-i dor de boi, de oi, de un scârţâit de car
La noi şi-acum o cânta mierla în marginea pădurii
Cine-o fi curăţat porumbii, o fi tăiat cocenii ?"

La cronica „Ramuri"-lor numele d-lor T. Păunescu-Ulmu şi C. D. Papastate. Primul pune la punct pe Călinescu infamul autor al „Istoriei literaturii române" şi încearcă să dea şi un bobârnac d-lui Dragoş Protopopescu, pentru „piruetele stilistice" din cronica dramatică din Gândirea. Da, dar nu oricine îşi poate ţine echilibrul în astfel de piruete d-le Ulmu.

O. S.

*

Străine

„ROMANA", *Rivista mensile degli Instituti di Cultura Italiana all'estero.*

Roma, Vallecchi editore.

Institutele de Cultură italiană din străinătate editază o excelentă revistă, „*Romana*", în coloanele căreia întâlnim preţioase colaborări. Citäm câteceva din materialul ultimelor fascicole apărute, articole în adevăr remarcabile.

In Nr 6, Iunie 1941, d-l Giacomo Devoto semnează interesantele pagini referitoare la „*Il problema indoeuropeo come problema storico*". Autorul proclamă necesitatea de a reduce mai modest şi obiectiv la o problemă istorică a concepţiunii indoeuropene, sustrăgând-o încrusta-

ţiilor mitice. Se ştie că teoriile rasiale germane se bazează pe nucleul localizat în Europa septentrională sau Asia occidentală — în ce priveşte superioritatea etnică primitivă, dar cercetătorii italieni, convinşi de antichitatea, unitatea şi continuitatea culturii mediterane, au manifestat oarecare indiferenţă faţă de mitul indoeuropean.

D-l A. Devoto termină prin afirmarea că problema indoeuropeană considerată ca istorică este *„cuprinsă între începuturile schimbării interne care determină migraţiunile indoeuropene şi începuturile civilizaţiilor naţionale fiecare în speţă, ieşite din fuziunea elementelor imigrate şi a celor indigene preexistente, în Italia, Grecia, Asia Mică, India etc“.*

Nr. 7, din Iulie 1941, conţine printre altele, *„Introduzione alla lirica dei Trovatori”*, semnată de d. Salvatore Battaglia, | importante precizări asupra poeziei Trubadurilor Provenţei, una din cele mai vaste şi mai originale mişcări literare neolatine, prima, cronologiceşte, şi cea mai aristocratică. Autorul accentuiază asupra rolului poeziei trubadurilor care, în adevăr au fost primii să creeze o mişcare poetică în sensul modern, primii să intuiască, să cultive şi izoleze idealul din forma pură.

Cântecul trubadurilor, poezie individualistă faţă de anonimele „Chansons de geste“, s'a născut cu scopuri eminamente literare. Etimologia lui „trovatore” ar fi tot din liturgicul „tropus“, vechia şi părăsita etimologie, acum reluată. Noua concepţie gen „trovatore” ar avea specifica funcţiune de a opune bufoneriei, doctrina şi originalitatea profesionistului şi a tehnicianului. Concluzia arată, firesc, cât de înceată şi complexă este gestaţia unei mişcări literare — ajunsă apoi să educe Europa întreagă, după ce şi-a tras seva din ambianţa esenţială a vieţii spirituale medievale.

*

„LA RASSEGNO ITALO-ROMENA“, Milano, Noembre 1941.

D. profesor Gino Lupi — neobositul susţinător al cauzei noastre în presa italiană — publică în revista milaneză articolul „Odessa“. După un scurt dar substanţial istoric, d. G. Lupi arată clar că *Românii ocupând Odessa n'au obţinut numai marele şi avantajosul scop de a elimina ameninţarea rusă care se ridica întruna contra lor, dar au putut încă să unească teritoriul Transnistriei trupului său natural”.* Cât priveşte cucerirea oraşului, prezintă — afirmă cu justeţă autorul — *„o importanţă istorică mult mai mare decât ceea ce-ar putea-o prezenta la prima vedere”.* De altfel Stalin însuşi declarase că posesiunea Odessei asigură folosinţa gurilor Dunării, astfel că inportanţa pentru România şi celelalte naţiuni dunărene a stăpânirii perlei Pontus Euxinului apare de ordin vital.

Autorul nu uită a-l pomeni pe arhitectul român Manole, al cărui nume este legat de construcţia Odessei, alături de ctitorii ei, amiralul napolitan De Ribas şi ducele de Richelieu.

Aurel George Stino

*

CRONICA DRAMATICĂ

Teatrul Național: „Patima Roșie“, comedie tragică în 3 acte de Mihail Sorbul

Direcția primei noastre scene și-a îndreptat atenția spre una dintre piesele de succes antebelic. Gândul realizat este salutar, pentrucă se dă astfel prilejul și generației actuale să ia contact cu operele devenite elemente de bază ale dramaturgiei române. Ar trebui încadrate în programul stagiunii, în așa fel, ca aceste certe producții autohtone să-și facă circuitul util și să trăiască aevea nu ca un simplu număr în repertoriul trecutului. Va fi în același timp și un îndreptar, practic verificat, pentru autorii de teatru actual, cărora, aceasta nu le-ar zăgăzui inspirația novatoare, dar le-ar folosi prin urmărirea tehnicei care adesea le lipsește, de unde și creații caduce, ratând frumoase intenții și teme interesante.

D. Mihail Sorbul este un consacrat autor dramatic, căruia, în afară de această „Patimă Roșie“, — opera sa capitală, — i se datorește și acel răscolitor „Letopiseți”. Plenitudinea talentului e vizibilă însă în tragi comedia reluată de Național și care se joacă cu săli arhipline. Tipurile create aci sunt încarnări autentice. Subiectul e simplu dar modul cum se întretaie destinul eroilor dovedește o abilă mânuire a elementului din care scoate efecte dramatice. O tânără studentă — — Tofana — în pragul licenței respinge — sub un pretext oarecare, momentan, propunerea de căsătorie a colegului ei Castriș, feciorul unui bogătaș, grație căruia și-a îndulcit anii studenției. Tocmai atunci apare Rudy, vechi coleg de școală al lui Castriș și volubilitatea lui de călător prin Europa, tentează pe Tofana care vede în el soțul ideal, ceeace o determină să-l îndepărteze sistematic pe Castriș — promițându-i (spre a nu bănui nimic) că se vor căsători, totuși, după licență. In realitate ea mărturisește iubire noului venit. Dar acesta se îndrăgostește de Crina, o altă studentă săracă, provincială, prietena și mai târziu rivala Tofanei și pe care o vânează și vărul ei Sbilț, un student întârziat. Surprinzând pe Corina că-l sărută pe Rudy și lezat în iubirea lui, Sbilț divulgă lui Castriș relațiile dintre Rudy și Tofana, dar tot aceasta e scoasă element ademenitor. Ia poziție când Castriș e gata să-l execute pe Rudy, în schimb își rezervă sieși satisfacția de a-l împușca, lângă trupul lui prăbușindu-se și Tofana cu un nou glonte. Cinci elemente bine selectate susțin această comedie tragică, țesută din eternul omenesc: iubirea.

In rolul Tofanei s'a distins Marietta Anca. In celălalt rol femenin Anca Șahighian. D-l N. Bălțățeanu a întrupat cu mare artă pe Sbilț, această singulară figură de student întârziat, nu din lipsa anumitor facultăți sufletești, ci ros de viciul beției. Sbilț are o filosofie proprie, lansează maxime, este un ratat care-ți umanizează sufletul. Parcă i-ar trebui numai un singur efort, un singur pas și-ar fi gata să se salveze. Corect și cald pe alocurea, d-l Emil Botta în Castriș. Incontestabil că e un actor talentat, dublând frumos pe poetul apreciat. In Rudy, d-l Aurel Munteanu, cu toate atributele cuceritorului plictisit. Joc scenic, voce și înmlădiere psihică. „Patima roșie“ — sângele iritat — a trecut mult peste suta de spectacole. Orice reîntoarcere la această bine construită comedie tragică e un prilej de a medita asupra posibilităților autohtone în domeniul artei.

Octav Sargețiu

*

„VIAȚA BASARABIEI“

REVISTA LUNARA

Redacția și Administrația : București, strada Alexandru Donici Nr. 32

T e l e f o n 2-86-47

Abonamentul pe anul 1941	250 lei
Pentru instituții și întreprinderi particulare	500 „
Pentru streinătate	600 „
Exemplar simplu	25 „
Exemplar dublu	40 „

Facem apel la colaboratorii vechi să se grupeze din nou în jurul revistei „Viața Basarabiei“.

Chemăm la muncă pe toți cari doresc să ducă împreună cu noi greutățile publicațiunii noastre.

Director PAN. HALIPPA

Director Ad-tor T. PĂDURARU

c. 12.955 — Tipografia Ziarului „Universul"

Prețul Lei 25,—